

EN FUNGERANDE SOCIAL FINANSMARKNAD I DALARNA

NYA VÄGAR FÖR ATT FINANSIERA
SAMHÄLLSNYTTA & LOKAL UTVECKLING

"Vi ser att den sociala ekonomin har kraften att lösa samhällsutmaningar – men den behöver rätt verktyg. Mikrofonden Dalarna är ett sådant verktyg."

Ingrid Westerfors, huvudförfattare förstudie, kreditchef
Mikrofonden Sverige

Fungerande social finansmarknad i Dalarna - en förstudierapport (2025)

Redaktör och huvudförfattare: Ingrid Westerfors

Övriga skribenter: Anna Grönvall, Ylva Lundkvist Fridh, Mikael Källman, Lisa Fröbel och Ulrica Persson.

Innehållsförteckning

Inledning	2
Om förstudien	2
Sammanfattning av förstudiens mål och resultat	3
Förstudiens parter och roller	4
Bakgrund och syfte	5
Metod och aktiviteter under förstudien	8
Målgrupp	9
Begreppsdefinitioner	9
En social finansmarknad	12
Det offentliga roll - vad kan vi lära av Portugal Social Innovation?	18
Intermediärer inom mikrofinans och social finans i Frankrike	21
Lärdomar om hur ESF kan nyttjas för att bygga stödstruktur	22
Mikrofonden - sektorsägd intermediär för en fungerande social finansmarknad i Sverige	23
Den sociala ekonomin i Dalarna	27
Finansierings- och kapitalbehov inom den sociala ekonomin i Dalarna	28
Innovationskraft och utveckling - exempel på finansieringsbehov inom den sociala ekonomin i Dalarna	29
Kooperativt och socialt företagande, affärsdrivande verksamheter	29
Föreningslivet, ideella och idéburna organisationer	32
Folkbildningen och kulturens roll för en attraktiv och levande region	33
Landsbygdsutveckling och samhällsentreprenörskap för lokal utveckling	34
Idéburet byggande, bo- och byggemenskaper - lokaler och bostäder på nya sätt	38
Vilka aktörer finns och vad mer behövs för en fungerande social finansmarknad i Dalarna?	39
Det offentliga roll och stödstrukturen i Dalarna	40
Finansiella aktörer	42
Mikrofonden Dalarna - ny modell och plattform för finansiering av den sociala ekonomin	45
Arbetsmodell för Mikrofonden Dalarna	47
Slutsatser och vägar framåt för att utveckla en fungerande social finansmarknad i Dalarna	50
Förstudiens övergripande rekommendationer för en fungerande social finansmarknad i Dalarna	51
Rekommendationer till Region Dalarna, kommuner och främjare av den sociala ekonomin i Dalarna	53
Projektets idéer gällande Sveriges genomförande av ESF	54
Referenser	56
Bilaga 1: Konkret exempel på hur socialt företagande kan möjliggöras - och stjälpas	58

Inledning

En social finansmarknad bygger på samverkan

För att nå målen i Dalastrategin 2030 krävs en gemensam kraftsamling från alla aktörer i Dalarna – offentlig sektor, civilsamhälle och näringsliv. Vi står inför komplexa utmaningar, men också stora möjligheter. Genom att samverka utifrån Dalastrategin 2030 samt bygga en social finansmarknad skapar vi förutsättningar för hållbar regional utveckling, lokal social innovation och samhällsnytta. En social finansmarknad är inte bara ett verktyg – det är en möjlighet att göra något riktigt bra tillsammans. Låt oss börja här och nu. Tillsammans kan aktörer inom det offentliga, sociala ekonomin och näringslivet samverka för att:

- 1. Ge stöd för att bygga kapacitet och att öka finansieringsmognaden** för aktörer i den sociala ekonomin – via exempelvis Hubb för samhällsentreprenörskap och sociala innovationer.
- 2. Etablera Mikrofonden Dalarna** med öronmärkta medel från Region Dalarna samt andra offentliga och privata aktörer för investeringskapital samt långsiktig drift och utveckling av fonden.
- 3. Ta ett större offentligt ledarskap** för att genom socialt hållbar upphandling, IOP, utfallskontrakt och andra verktyg skapa efterfrågan på den sociala ekonomins innovationskraft och beprövade lösningar.
- 4. Utveckla och samordna former av blandfinansiering** där offentliga regionala medel används som hävstång för att attrahera kapital från såväl privata aktörer som EU, i samverkan med Mikrofonden Dalarna.

Om förstudien

Den här rapporten har tagits fram inom förstudien Fungerande social finansmarknad i Dalarna (24-009-S11) inom Svenska ESF-rådets utlysning Förstudie Innovativa finansieringsformer för att möta samhällsutmaningar, 24-009.

Som grund för förstudiens ansökan och genomförande ligger projektparternas gemensamma insikt om behovet av att lokalt och regionalt hitta sätt att göra verklighet av EUs handlingsplan för social ekonomi och den efterföljande rådsrekommendationen. Det finns idag många områden vad gäller t ex innovationsförmåga, omställning och sammanhållning där Dalarna släpar efter men bedöms kunna prestera bättre genom främjande av den sociala ekonomin och dess innovationskraft. I den rådsrekommendation som även Sveriges regering skrivit på pekas området *”främja tillgång till finansiering, marknader och offentliga upphandlingar”* särskilt ut, där kan denna rapport bidra.

Rapporten riktar sig till beslutsfattare och tjänstepersoner på regional nivå, Svenska ESF-rådet samt till aktörer som arbetar inom eller vill främja den sociala ekonomin och social innovation. Rapporten kan användas som underlag för regioner, politiker och för ESF för att utveckla stödstrukturen, relevanta utlysningar, verktyg och lösningar – såsom blandfinansiering som växlar upp offentliga medel och finansieringen för den sociala ekonomins roll i att möta samhällsutmaningar.

Sammanfattning av förstudiens mål och resultat

Mål 1. Gränsöverskridande transnationellt lärande

Genom studiebesök hos och utbyte med Portugal Social Innovation och aktörer inom social ekonomi och finansiering i Portugal gav förstudien möjlighet till lärande om hur en social finansmarknad kan medskapas i samverkan mellan offentlig sektor, ideell sektor och finansbranschen. Stora mervärden skapades då resan genomfördes i samverkan med ESF och MSI och fick med såväl regionråd som en bredd av aktörer från den sociala ekonomin i Dalarna. Rapporten presenterar lärdomarna och hur europeiska erfarenheter kan användas i Dalarna och Sverige, för att komma ikapp och minska det finansmarknadsgap som forskningen pekar på och rapportens bakgrund beskriver. (Se avsnitten *En social finansmarknad* samt *Det offentliga roll – vad kan vi lära av Portugal Social Innovation*).

Mål 2. En innovativ organisationsform för samverkan

Förstudien hade som ett huvudsakligt mål att genom en interaktiv process mellan Region Dalarna, Mikrofonden Sverige, Coompanion Dalarna, lokala representanter för den sociala ekonomin, banker och andra intressenter ta fram en innovativ modell för finansiering av samhälls-entreprenörskap och sociala innovationer i Dalarna. Resultatet är en samverkansmodell som bygger på att Mikrofonden Sverige, som registrerat socialt finansinstitut verkar i Dalarna genom ett partnerskap med Coompanion Dalarna där de ges rätten att använda namnet Mikrofonden Dalarna. Mikrofonden kan användas som finansiell intermediär och plattform för att mobilisera regionalt kapital öronmärkt till den sociala ekonomin i Dalarna där en regional kommitté kan rekommendera investeringar. Lösningen möter önskemålet om att vara kostnadseffektiv och undvika administration av ytterligare en organisation samtidigt som den förstärker och kompletterar befintlig stödstruktur. Ett samverkansavtal är framtaget och rapporten beskriver modellens bakgrund, förutsättningar och upplägg. Rapporten tydliggör vikten av kapacitetsbyggande insatser och ser en möjlighet i att Coompanions uppdrag att driva Hub för samhälls-entreprenörskap skulle kunna utökas för att kunna omfatta utbildningsinsatser och stöd specifikt för att stärka sektorns finansieringsmognad. (Se avsnitten *Exempel på intermediärer, Mikrofonden* samt *om Mikrofonden Dalarna*).

Mål 3. En uppdaterad version av "En dalamodell för socialt ansvarsfulla upphandlingar"

Förstudien har omfattat framtagandet av en ny version som blivit juridiskt granskad och publiceras via Upphandlingsdialog Dalarna. Här lyfts förändringar som skett i lagstiftningen sedan den förra Dalamodellen togs fram, nyare praxis och prejudikat samt andra lösningar som IOP och sociala utfallskontrakt, viktiga verktyg för det offentliga för att skapa uppdrag och förutsättningar för sociala företag och social ekonomi. (Läs mer och hitta vägledningen via www.upphandlingsdialogdalarna.se).

Mål 4. En förstudierapport publiceras för att spridning av förstudiens resultat

Denna rapport omfattar lärdomar från Portugal Social Innovation (Mål 1), bakgrund och beskrivning av en ny samverkansmodell (Mål 2) och beskriver kort skriften "En Dalamodell" (Mål 3) som går att tillgå via Upphandlingsdialog Dalarna. Rapporten är resultatet av många engagerade människors arbete som vi hoppas ska komma till stor nytta för den sociala ekonomins aktörer. En av lärdomarna är att finansiering för den sociala ekonomins aktörer innefattar en mängd olika verktyg som t ex, projektmedel, föreningsstöd, IOP-samarbeten, gåvor, olika typer av bidrag, kostnadsersättningar, lån och krediter samt försäljning av varor och tjänster. Den uppdaterade Dalamodellen för socialt ansvarsfull upphandling och förslaget på samverkansmodell mellan Mikrofonden och Coompanion kompletterar därför varandra väl. Utöver detta har ett antal andra behov identifierats under förstudiens gång genom den kunskap som genererats av såväl studieresan till Portugal samt vårt gemensamma arbete under projektet, som presenteras i denna rapport. En kortfattad populärversion, som sammanfattar denna rapports huvudsakliga slutsatser, har också skapats.

Mål 5. Implementering av SIS standarder för effektmätning

Rapporten lyfter fram SIS standarder för "Mätning av sociala och miljömässiga effekter" samt varför dessa är relevanta för förstudiens målgrupp och syfte. Den terminologiska delen av SIS standarden SS 29000 är implementerad i såväl samverkansmodellen som "En Dalamodell för socialt hållbar upphandling". Vår bedömning är att det inom ramen för detta uppdrag inte varit möjligt att implementera processdelen SS 29001 då mätning, uppföljning och utvärdering blir aktuellt först i nästa steg av implementering och utveckling av de rekommendationer och den samverkansmodell som förstudien presenterar. För ett exempel på hur dessa standarder kan implementeras av ett socialt finansinstitut se Mikrofonden Sveriges effektrapporter från år 2024 och framåt på mikrofonden.se. (Se även avsnittet om Definitioner samt En Dalamodell för socialt hållbar upphandling tillgänglig via www.upphandlingsdialogdalarna.se).

Förstudiens parter och roller

Region Dalarna är projektägare och har en tydlig ambition att stärka tillvaratagandet av den sociala ekonomins bidrag till den regionala utvecklingen i stort men framför allt målområdet ett sammanhållet dalarna och den övergripande ambitionen om utvecklingskraft i hela länet.

Coompanion Dalarna har haft rollen som processledare utifrån att Coompanion Dalarna är en företagsfrämjande samhällsaktör som arbetar för fler och starkare kooperativa företag samt en livskraftig social ekonomi där sociala innovationer utvecklas och nyttiggörs. Coompanion Dalarnas strategiska mål är att 1. Stärka den sociala innovationsförmågan i vår region, 2. Främja finansieringslösningar som fungerar för den sociala ekonomins aktörer, 3. Uppvärdera och utveckla tillsammansskapande som verktyg för delaktighet, beredskap och demokrati. Coompanion Dalarna har under förstudien också fungerat som sakkunniga vad gäller bredden av den sociala ekonomin som inte finns representerade med egna sakkunniga i förstudien. www.coompanion.se/dalarna

Mikrofonden Sverige har haft rollen som utredare och redaktör för förstudierapporten samt samordnat studieresan. Mikrofonden kan beskrivas som civilsamhällets och Kooperationens egna riskkapitalkooperativ. Med över 170 investeringar i sociala företag och den sociala ekonomins verksamheter kan Mikrofonden beskrivas som Sveriges största sociala investerare. Samtidigt som en av de minsta, i volym mätt, då Mikrofonden ofta står för kompletterande och katalytiskt kapital som möter finansieringsbehov på mellan ca 50 000 till 1 miljon kronor. Fonden har totalt sett investerat över 35 miljoner sedan starten år 2010. Läs mer i Mikrofondens effektberättelse www.mikrofonden.se

Upphandlingsdialog Dalarna har haft ansvaret för uppdateringen av skriften "En Dalamodell för socialt ansvarsfull upphandling". Upphandlingsdialog Dalarna, UDD, är en samverkansorganisation mellan kommuner i länet, Region Dalarna, länsstyrelsen och Coompanion Dalarna kring upphandlingsfrågor och har sitt säte hos Ludvika kommun. www.upphandlingsdialogdalarna.se

Sakkunniga från den sociala ekonomin

Skoopi är de arbetsintegrerande sociala företagens (ASF) intresseorganisation och organiserar ca 150 fristående medlemsföretag runt om i Sverige som alla har social och yrkesmässig integration som främsta syfte, som återinvesterar ev vinst i den egna eller liknande verksamheter. ASF har vidare styrnings och driftsformer med hög grad av inflytande från medarbetare och deltagare i verksamheten men är alltid fristående från offentlig sektor. www.skoop.coop

Hela Sverige ska leva Dalarna är en politiskt och religiöst obunden ideell förening och regional länsavdelning till organisationen Hela Sverige. Hela Sverige ska Leva Dalarna ger information, råd och stöd till de lokala utvecklingsgrupperna i Dalarna, tillhandahåller redskap för framgångsrikt lokalt arbete och samordnar och driver gemensamma frågor i länet. www.helasverige.se/dalarna

Dalarnas bildningsförbund är samverkansorgan för folkbildningen i Dalarna, ett gemensamt forum för studieförbunden, folkhögskolorna och kulturinstitutioner i länet. Bildningsförbundets uppgift är att främja medlemmarnas folkbildningsarbete genom opinionsbildning, information, samråd och samverkan. www.dalarnasbildningsforbund.se

Bakgrund och syfte

Som grund för hela förstudiens ansökan och genomförande ligger hos de parterna gemensam insikt om behovet av att lokalt och regionalt hitta sätt att göra verklighet av EUs handlingplan för social ekonomi och den efterföljande rådsrekommendationer. Dalarna har en stark tradition av Kooperation, lokal organisering och ett aktivt civilsamhälle. Det som kan benämnas "den sociala ekonomins aktörer" har långt innan begreppen uppkom bidragit till att utveckla lösningar där offentliga eller privata aktörer saknats eller inte räckt till. Idag står regionen inför komplexa samhällsutmaningar som kräver sektorsövergripande samarbete, nya arbetssätt och nya former av finansiering. Offentliga resurser räcker inte till för att möta alla behov men utgör en viktig grund och potentiell hävstång för den sociala ekonomins aktörer att kunna bidra med än mer samhällsnytta.

I Dalastrategin 2030 lyfter Region Dalarna flera samhällsutmaningar och behovet av samverkan och samhandling för att möta dessa. De demografiska förändringarna lyfts som en av de främsta utmaningarna där Dalarna inte bara påverkas av låga födelsetal och ökad livslängd utan också har ett negativt flyttnetto och är det län som har lägst andel i arbetsför ålder i relation till övrig befolkning. Samtidigt råder ett stort behov av arbetskraft inom flera branscher. Regionen behöver hantera arbetskraftsbrist och minskad skattekraft i kombination med ökad efterfrågan på välfärdstjänster. Dalarna ett också av de till ytan största och mest glest befolkade länen i EU och Sverige, med stora inomregionala skillnader där södra delen har en tätare och yngre befolkning än de norra delarna. Strategin uttrycker viljan att få unga att välja att bo i hela Dalarna. Att upprätthålla lokal service i hela regionen, främja god hälsa, tillgång till kultur och föreningsliv och insatser för sammanhållning, trygghet och delaktighet lyfts som extra viktiga särskilt i tider av växande polarisering. Satsningar på utbildning, folkbildning och arbetsintegration av grupper som idag står utanför arbetsmarknaden lyfts som en viktig del i att möta behov av kompetensförsörjning och arbetskraftsbrist. (Dalastrategin 2030, Region Dalarna, 2022) Här finns en tydlig roll för den sociala ekonomins organisationer och potential för samhällsentreprenörskap, kooperativa och sociala företag och nya sociala innovationer.

Samtidigt har politiska beslut och neddragningar drabbat delar av civilsamhället och ökat osäkerheten kring det offentliga stödet till civilsamhället. Dessa förändringar innebär att även t ex ideella föreningar behöver diversifiera intäktskällorna och hitta fler vägar för att utveckla och finansiera sina verksamheter. Det finns också en förväntan på den privata sektorns ökade engagemang. (Giva, 2024 samt 2025)

FN har i Agenda 2030 lyft vikten av finansiell inkludering av aktörer som kan fylla viktiga samhällsfunktioner, men har svårt att tillgå finansiering. De globala målens delmålen 1.4, 8.3, 8.10 och 10.2 handlar om finansiell inkludering och tillgång till mikrokrediter. (globalamalen.se) EU lanserade i slutet av 2021 en strategi och handlingsplan för den sociala ekonomin. Med en satsning på 2,5 miljarder euro är det EUs största satsning för att stötta verksamheter med sociala och/eller miljömässiga ändamål att starta, skala eller replikera verksamheten. Strategin lyfter mikrofinans och finansiering till sociala företag som särskilt prioriterat. EU uppmanar alla medlemsländer att främja bredden av socialt företagande och den sociala ekonomin för att möta utmaningar såsom ohälsa och en åldrande befolkning. (Europeiska Kommissionen, 2021)

I Dalastrategin 2030 lyfts det offentliga roll för att främja omställning för ökad hållbarhet och utvecklingskraft i alla delar av länet, bland annat genom att, som stor inköpare, ta miljöhänsyn och social hänsyn i upphandling och ett strategiskt grepp för ökad affärsnytta och samhällsnytta. Region Dalarna har bedrivit ett antal projekt för att främja socialt företagande och social innovation. Coompanion Dalarna har i uppdrag att driva en regional hubb för samhällsentreprenörskap och sociala innovationer, med finansiering från regionen. Inom hubben har målgruppen återkommande lyft finansiering och svårigheter att lösa likviditetsbehov i samband med olika typer av projektmedel. Uppdrag och efterfrågan på tjänster från sociala företag är också viktigt för att kunna driva affärsmässiga verksamheter som samtidigt skapar samhällsnytta. Regionen samverkar med 12 kommuner och Länsstyrelsen genom forumet Upphandlingsdialog Dalarna, som tagit fram modeller för socialt ansvarsfulla upphandlingar och samarbeten mellan offentlig sektor och idéburna aktörer. I och med nya regler i lagen om offentlig upphandling (LOU), höjda gränser för direktupphandling samt framväxten av Idéburet-offentliga partnerskap (IOP) och internationella exempel på blandfinansiering och nya verktyg, vilket är bakgrunden till att förstudien också tagit fram en uppdaterad vägledning.

Ska den sociala ekonomins organisationer kunna bidra till att möta det offentliga efterfrågan och bidra till utveckling av sociala innovationer, krävs också tillgång till finansiering för att kunna starta och utveckla verksamheter. Forskning visar att den sociala ekonomins aktörer tenderar att exkluderas från finansmarknaden. En bidragande orsak är låg kunskap om den sociala ekonomins associationsformer och verksamheter hos tex banker. Det finns ofta också en relativt låg finansieringsmognad inom den sociala ekonomins verksamheter som kan göra det svårt att få tex lån. Framför allt saknas ofta tillgång till säkerheter att pantsätta. När den sociala ekonomins organisationer inte får tillgång till grundläggande banktjänster såsom krediter och lån kan brist på finansiering hindra start eller skalning, möjlighet att delta i upphandlingar eller utföra projekt som kräver hög likviditet hos utföraren.

EUs handlingsplan identifierar bristande finansiering som ett av de största hindren för sektorns tillväxt. Det handlar både om begränsade intäktsmöjligheter och om brist på tillgång till låne- och riskkapital. Finansieringssystemet tenderar att rikta sig antingen mot renodlat ideella organisationer

eller mot traditionella, vinstdrivande företag, men i mindre utsträckning mot hybrida former såsom kooperativ eller föreningar med näringsverksamhet, där många sociala företag återfinns. En analys från European Center for Social Finance (Spiess-Knafl & Scheck, 2019), beställd av Europeiska kommissionen, visar att det årligen saknas omkring 500 miljoner euro i lånekapital och ett nästan lika stort belopp i riskkapital för att möta efterfrågan från den sociala ekonomin inom EU. Denna brist bekräftas även av intresseorganisationen Euclid, som genomför den återkommande undersökningen European Social Enterprise Monitor (MSI, 2022). Enligt denna undersökning är finansieringsproblematiken särskilt påtaglig i Sverige, där cirka hälften av de sociala företagen anger olika former av finansieringshinder som den största utmaningen. I övriga EU-länder betraktas i stället bristande kunskap om sociala företag som det främsta hindret.

I Storbritannien var staten tidig med att vidta åtgärder för att främja framväxten av social finans. Den har både begått misstag och satsat framgångsrikt, vilket Sverige kan lära av. En studie drar slutsatsen att medan beslutsfattare och finansväsende gärna satsar på innovativa, storskaliga finansieringsinstrument, såsom sociala utfallskontrakt (som i slutändan riskerar att nå få organisationer), så efterfrågar sociala entreprenörer ofta att slippa bli exkluderade från traditionell lånefinansiering. Det vill säga, sociala företag vill helst få tillgång till vanliga banktjänster, till exempel mikrolån. (Casanovas, G., 2022). I länder som Tyskland, Italien, Frankrike och Portugal har särskilda finansieringslösningar, garantifonder och acceleratorprogram etablerats för att stötta sociala företag. Ett tydligt exempel är det statliga initiativet Portugal Social Innovation, som stärker både utbudet av anpassade finansieringsinstrument och efterfrågan genom att utveckla företagets investeringsmognad. Att lära av Portugals framgång i utvecklingen av en social finansmarknad, nya finansiella verktyg, stödstrukturer för social innovation och blandfinansiering i samverkan med ESF blev därför en central del av denna förstudie.

Sverige har i jämförelse inte utvecklat en motsvarande social finansmarknad, vilket innebär att vi riskerar att halka efter andra länder. Flera aktuella rapporter visar att det finns ett finansmarknadsgap i Sverige som försvårar för samhällsentreprenörskap, socialt företagande och sociala innovationer, särskilt för dem som är föreningsdrivna (Brännvall (2023), Nachemson-Ekwall (2021), NOD (2023), MSI (2022), Tillväxtverket (2018), Europeiska kommissionen, 2020).

På efterfrågesidan finns ett gap där sociala företag i högre grad än andra företag har erfarenhet av att nekas banklån och uppger bristande förståelse för deras affärsmodeller från finansiärer som sitt främsta utvecklingshinder (NOD (2023), Tillväxtverket (2018)), MSI (2022). Gapet finns också på utbudssidan där finansiella erbjudanden och produkter på den svenska finansmarknaden sällan är anpassade för sociala företag (Brännvall (2023), Nachemson Ekwall (2021), Tillväxtverket (2018)).

Konsekvenserna av dessa brister och gap är påtagliga. Sociala företag och sociala innovationer kan inte skalas upp eller replikeras i den omfattning som vore möjlig. Offentlig sektor riskerar att drabbas av ökade kostnader när problem inte förebyggs eller hanteras på innovativa sätt. Forskning visar exempelvis att arbetsintegrerande sociala företag kan spara samhället mellan 150 000 och 200 000 kronor per år och individ som går från långtidsarbetslöshet till anställning (Skoopi, 2022). Utöver förlorad ekonomisk potential riskerar samhället gå miste om viktiga jämställdhetsvinster, eftersom sociala företag i högre grad än traditionella företag leds av kvinnor och bidrar till ett mer jämställt företagande.

Utifrån denna bakgrund har projektets syfte varit att genomföra en förstudie för att genom utbyte och lärande från goda europeiska exempel hitta och utveckla innovativa finansieringslösningar för samhällsentreprenörskap och social innovation och skapa en grund för en social finansmarknad i Dalarna i samverkan med offentlig sektor, näringsliv och idéburen sektor. I linje med att Dalastrategin 2030 framhåller att det regionala systemet för främjande, finansiering, företags- och innovationsstöd ska vara tydligt och sammanhållet (Region Dalarna, 2022) presenterar denna förstudie verktyg och en översikt över aktörer som är eller skulle kunna vara en del av att främja ökad tillgång till finansiering för den sociala ekonomin i Dalarna.

Metod och aktiviteter under förstudien

Förstudien har genomförts i samverkan mellan en bredd av aktörer. Regionen har som projektägare gett möjlighet till överblick och kännedom om aktuella samhällsutmaningar, prioriteringar och satsningar från det offentliga. Upphandlingscenter Falun Borlänge-regionen har bidragit med erfarenhet och expertis inom juridik och fungerat som redaktör för den uppdaterade Dalamodellen för socialt ansvarsfull upphandling. Coompanion Dalarna har fungerat som processledare för möten och workshops med målgruppen, främjare och finansiärer. Övriga projektparter är alla del av och representerar olika delar av projektets primära målgrupp; den sociala ekonomins organisationer och sociala företag.

Representanterna har bidragit med expertis och kännedom om olika delar av den sociala ekonomin, intervjuer och direkt kontakt med målgruppen, deltagit i workshops och sammanställande av förstudierapport samt spridning.

Metoden för förstudien har omfattat:

- Genomförandet av en studieresa till Lissabon, Portugal, för att lära av Portugal Social Innovation, vilket utöver egna studiebesök kunde samordnas med en konferens för ESFs kompetenscentra, gav stor möjlighet till inhämtning av lärande och exempel.
- Experter med erfarenhet och förankring inom olika delar av den sociala ekonomin i Dalarna har deltagit och bidragit till förstudien samt genomfört intervjuer inom sin del av sektorn.
- Coompanion Dalarna har stått för desk research och ett intervjuer med regionala mikrofonder och Coompanionkontor för att ta del av erfarenheter och lärdomar.
- En enkät kring finansierings- och kapitalbehov togs fram och skickades ut till cirka 150 sociala företag samt en bredd av organisationer inom den sociala ekonomin i Dalarna.
- Digitala träffar samt en workshop med totalt 60 personer från målgruppen användes som metod för att informera om projektet, sprida enkäten ytterligare, fånga in synpunkter och behov hos olika målgrupper och förankra de förslag som tagits fram under förstudien.
- Framtagandet av en förenklad kartläggning över den sociala ekonomins omfattning och verksamheter i Dalarna.
- Kontakt med främjare och finansiärer i syfte att förankra och få återkoppling på modellen.
- Samverkan inom ett NUTS-nätverk med Region Gävleborg, Region Värmland, Coompanion Gävleborg och Coompanion Värmland kring deras intresse av Mikrofonden Dalarna.
- Analys av intervjuer och observationer från projektets olika processer och möten, i kombination med sammanställning av tidigare studier och forskning.
- Författande av förstudierapport, inklusive inläsning av tidigare forskning och rapporter samt analys av genomförd process samt eventuellt ytterligare intervjuer med intressenter.

Information om projektet och spridning har skett genom: digitala träffar och workshops, projektparternas nätverk och aktiviteter, Coompanions övriga projekt och arbete i Dalarna och nationellt, träffar inom NUTS-nätverk, medverkan vid Almi Gävle Dalas finansieringsdagar samt Mikrofonden Sveriges webinarier och träffar med regionala mikrofonder och andra projekt.

Målgrupp

Förstudieprojektets primära målgrupp är:

- Den sociala ekonomins aktörer i Dalarna som vill bidra till att lösa samhällsutmaningar.
- Stödstrukturen i form av offentliga aktörer och aktörer och nätverks som delvis finansieras av det offentliga
- Aktörer som vill bidra med finansiering till detta.

Majoriteten av projektparterna är del av förstudiens primära målgrupp vilket underlättat spridning. En stor del av förstudiens arbete har genomförts av Coompanion och Mikrofonden, som är kooperativ som ägs och drivs av målgruppen. Förstudien har informerat och bjudit in ett stort antal finansiella aktörer och potentiella finansiärer såsom banker, näringsliv och bidragsgivare, tex offentlig sektor.

Utöver detta så är regioner, ESF-rådet, Mötesplats Social Innovation (MSI), kompetenscenter för social innovation, Coompanion-kontor, regionala Mikrofonder och andra idéburna aktörer och finansiärer i andra regioner målgrupp för slutresultatens spridning.

Begreppsdefinitioner

Social ekonomi

Social ekonomi avser en sektor inom ekonomin som består av aktörer vars primära mål är att främja sociala, etiska eller miljömässiga ändamål. Inom EU används ofta begreppet "*social, solidarity and proximity economy*" för att beskriva verksamheter som drivs av civilsamhället och lokalsamhällen (Europeiska kommissionen, 2021). I Sverige används i stället oftare termer som *social ekonomi* och *lokal ekonomi*, även om dessa begrepp överlappar med andra termer såsom den *tredje sektorn*, *civilsamhället*, *idéburen sektor* eller *föreningslivet*. Den sociala och lokala ekonomin definieras inte i första hand utifrån specifika associationsformer (exempelvis aktiebolag eller ideell förening), utan snarare genom verksamheternas syfte och tillvägagångssätt.

Enligt såväl Europeiska kommissionen (ibid) som svenska myndigheter kännetecknas aktörer inom social ekonomi – av EU benämnda sociala företag (social enterprises) – av följande fyra kriterier:

- Verksamhetens primära syfte är att skapa samhällsnytta (social eller miljömässig).
- En majoritet av överskottet återinvesteras i verksamheten eller det samhällsnyttiga syftet.
- Organisationsformen är demokratisk och speglar demokratiska värderingar.
- Verksamheten är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn.

Traditionellt avser begreppet social ekonomi fyra huvudsakliga typer av privata aktörer, fristående från offentlig sektor, som erbjuder sina medlemmar eller samhället i stort varor och tjänster; föreningar (inbegripet välgörenhetsorganisationer), kooperativ, ömsesidiga bolag och stiftelser. Sociala företag anses numera allmänt vara en del av den sociala ekonomin.

I lagen (2022:900) om registrering av idéburna organisationer finns en definition av idéburen organisation, nämligen "en juridisk person som uteslutande har ett allmännyttigt syfte som är angivet i stadgar, bolagsordning, urkund eller motsvarande handling" (2 §). I 19 kap. 25 a § LOU kompletteras denna definition med ett krav att staten, en region eller en kommun inte får ha ett rättsligt bestämmande inflytande över den idéburna organisationen. Det finns även en statlig utredning som går in på Idéburna organisationer SOU 2019:56 Idéburen välfärd.

Sociala företag

Europeiska kommissionen (ibid) definierar *sociala företag* (social enterprises) som verksamheter inom den sociala ekonomin vars mål är samhällsnytta snarare än vinst till ägarna. De erbjuder varor och tjänster på marknaden på ett entreprenöriellt och innovativt sätt och använder merparten av vinst för att nå samhällsnyttiga mål (se tex <https://single-market-economy.ec.europa.eu>).

Tillväxtverkets rapport från (2021) visar att de vanligaste associationsformerna för *sociala företag* är aktiebolag (ibland AB svb – aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning), ekonomisk förening och ideell förening. De flesta startade efter 2010, men en del redan under 1900-talets första årtionden. *Sociala företag* är verksamma i över trettio branscher. De tre största är hälsa och sjukvård, utbildning, forskning och utveckling samt bransch-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer. De vanligaste sätten att bidra till hållbar utveckling är att arbeta med arbetsintegrering, samt lokal samverkan och utveckling för en ort eller plats.

Arbetsintegrerande sociala företag, ASF

Skoopi, som är paraplyorganisation för de arbetsintegrerande sociala företagen, beskriver arbetsintegrerande sociala företag (ASF) som företag vars främsta syfte social och yrkesmässig integration av av grupper som har svårt att hitta, få och behålla en plats på arbetsmarknaden. Företagen erbjuder därför anpassade anställningar och möjligheter till arbetsträning. Medarbetare har hög grad av inflytande och eventuell vinst återinvesteras i den egna eller liknande verksamheter. ASF är fristående från offentlig sektor samt erbjuder varor och tjänster till kommuner, arbetsförmedling, samordningsförbund, företag och privatpersoner.

Effektmätning – att visa på samhällsnyttan, följa upp och utvärdera insatser

Effektmätning handlar om att kunna följa upp effekten av en insats, kunna definiera sin samhällsnytta och beskriva det sociala, miljömässiga och ekonomiska värdet av sitt arbete. För aktörer inom den sociala ekonomin kan det vara utmanande, men viktigt, för att kunna möta krav och utvecklas i ett allt mer komplext finansieringslandskap. Att klart och tydligt kunna kommunicera de värden som verksamhetens existens genererar för samhället är ett starkt argument för att få finansiering. Samtidigt är exakta beräkningar svåra eller näst intill omöjliga att göra och de modeller som finns för "socioekonomiska bokslut" och liknande mycket resurskrävande.

Svenska institutet för standarder har tagit fram en standard SS 29000:2024 med terminologiska definitioner gällande mätning av sociala och miljömässiga effekter. Denna standard syftar till att hjälpa aktörer kommunicera sin samhällsnytta gentemot omvärlden. Även delar av SS 29001:2024, det vill säga processdelen till ovanstående standard, är väl tillämpbar i vissa fall. Förstudien rekommenderar att terminologi och processbeskrivningar i dessa standarder används som stöd vid

exempelvis skrivandet av upphandlingsunderlag, IOP-samarbeten och liknande. Viktigt att understryka är att denna rekommendation handlar om betydelsen av att kunna berätta om en verksamhets värde för samhället – inte om att skapa nya hinder för sektorn genom att uppmana till ett överdrivet, kvantitativt resultatmätande. För mer kunskap om effektmätning se föreningen Effektfyllt.se.

Social innovation

Social innovation definieras, bland annat av Mötesplats Social Innovation, som innovativa tjänster, produkter, processer, samarbeten och metoder som strävar efter att möta samhällets utmaningar.

Samhällsentreprenörskap

Tillväxtverket (2021) beskriver samhällsentreprenörskap och socialt entreprenörskap som: "En person, som själv eller tillsammans med andra, tar fram affärsmässiga eller andra lösningar på samhällsutmaningar". Ordet "socialt" har lånats från engelskans "social", som åsyftar "samhälleligt" snarare än svenskans "socialt". Eftersom sociala företags mål är att skapa samhällsnytta, lyfter Tillväxtverket i sin rapport (2021) att samhällsentreprenörskap bättre speglar den egentliga betydelsen. Mötesplats Social Innovation har följande beskrivning av samhällsentreprenörskap: "att genom praktiskt agerande skapa samhällsnytta genom nyskapande verksamhet". Coompanion Dalarnas hubb för samhällsentreprenörskap har definierat det som att en affärsmässig verksamhet är ett medel för att uppnå ett eller flera samhällsnyttiga mål samt att merparten av eventuell vinst återinvesteras i verksamheten eller i annan motsvarande verksamhet.

Social finans

Social finans (ofta används den engelska termen *social finance* eller *solidarity finance*) handlar om finansiering av sociala företag och verksamheter inom den sociala ekonomin. Anledningen till att detta är ett eget fält är att sektorn står inför specifika svårigheter, som framgår av flera studier, bland annat "*Social enterprise finance market*" (EU Kommissionen, 2020). För att möta finansieringsbehoven har särskilda typer av finansiella institutioner utvecklats, anpassade för den sociala ekonomins behov. Dessa institutioner benämns ofta *sociala finansinstitut* eller *social finance intermediaries* och ger sektorn tillgång till investeringar, garantier, lån eller en kombination av olika finansieringsinstrument. De sociala finansinstituten är ofta själva en typ av sociala företag, till exempel kooperativ.

Mikrofinans

Mikrofinans är finansiella tjänster som lån, sparande och försäkringar, riktade till låginkomsttagare och småföretag som saknar tillgång till traditionella banktjänster. Tjänsterna syftar till att ge ekonomiska möjligheter, främja ekonomisk tillväxt och fungera som ett verktyg för att minska fattigdom. Mikrofinansinstitutioner (MFI:er) tillhandahåller dessa tjänster, som inkluderar mikrolån för att starta eller utöka verksamheter, till individer eller grupper som traditionella banker inte betjänar. (Se t.ex: Sida, Mikrofinans – litet lån lånar sig: www.cdn.sida.se)

Blandad finansiering och blandfinansiering

Att använda sig av flera finansiella instrument, som kommer in i olika tidpunkter och härrör från olika källor, med det samlade syftet att möjliggöra en investering, utvecklingssatsning eller annat, kan kallas "*blandad finansiering*". Det är vanligt att flera olika finansieringskällor används, tex banklån och innovativa finansieringslösningar för att finansiera till exempel start-ups. Genom denna lösning kan finansiärer med olika rationaliteter och avkastningskrav samverka (dock på ett ostrukturerat sätt) och dela på risker för att realisera en samhällsnyttig verksamhet eller ett projekt. Begrepp såsom *blandad finansiering*, *hybridfinansiering* och "lapptäckesfinansiering" används för att beskriva det finansieringsgap som vuxit fram när samhällsutmaningarna ökar samtidigt som offentliga medel inte räcker till.

Internationellt har begreppet *blended finance*, *blandfinansiering*, använts för att beskriva en mer strukturerad metod för att uppnå blandad finansiering. Ofta används offentliga medel från tex EU eller biståndsmedel som hävstång och växlas upp genom främja och uppmuntra privata investeringar. Syftet är att öka kapitaltillgången och samhällsnyttan genom att kombinera kapital från olika källor och med olika riskvillighet såsom offentliga EU-medel i kombination med riskvilligt, katalytiskt kapital såsom impact investeringar.

Impact investeringar

En väl använd definition av *impact investeringar* kommer från Global Impact Investing Network där impact investeringar beskrivs som investeringar gjorda i syftet att generera positiv, mätbar social och miljömässig effekt (impact) tillsammans med en finansiell avkastning. (Se GIIN: www.thegiin.org)

En social finansmarknad

En *social finansmarknad* kan definieras som ett ekosystem av finansiella aktörer, såsom fonder eller banker och intermediärer som kanaliserar kapital genom olika instrument och från olika källor till verksamheter med primärt samhällsnyttiga eller sociala mål. I en rapport från Europeiska kommissionen (2020) lyfts att de specifika utmaningar som sociala företag möter visar på behov av en dedikerad social finansmarknad. Rapporten pekar på att sociala företag av affärsbanker ofta anses innebära för hög risk, medan riskkapitalfonder kan anse affärsmodellerna vara under deras föredragna risk och avkastningskrav. Finansieringsbehoven kan samtidigt vara för stora för att mötas av mikrofinansaktörer men handla om för låga belopp för de flesta övriga institutionella investerare. (Europeiska kommissionen, 2020) Enligt en rapport av Nachemson-Ekwall samlar den nu framväxande sociala finansmarknaden aktörer som är intresserade av investeringar som bidrar till en hållbar omställning samtidigt som de kombinerar finansiell avkastning med en mätbar social effekt. Fältet omfattar alltifrån klassisk finansiering såsom bidrag och donationer till att aktörer förändrar sitt sätt att finansiera, såsom att näringslivet förändrar sitt sätt att sponsra, eller att ESF+ och stiftelser förändrar sätt att ge bidrag, där finansieringen kopplas till uppnådd samhällsnytta (PwC, 2024).

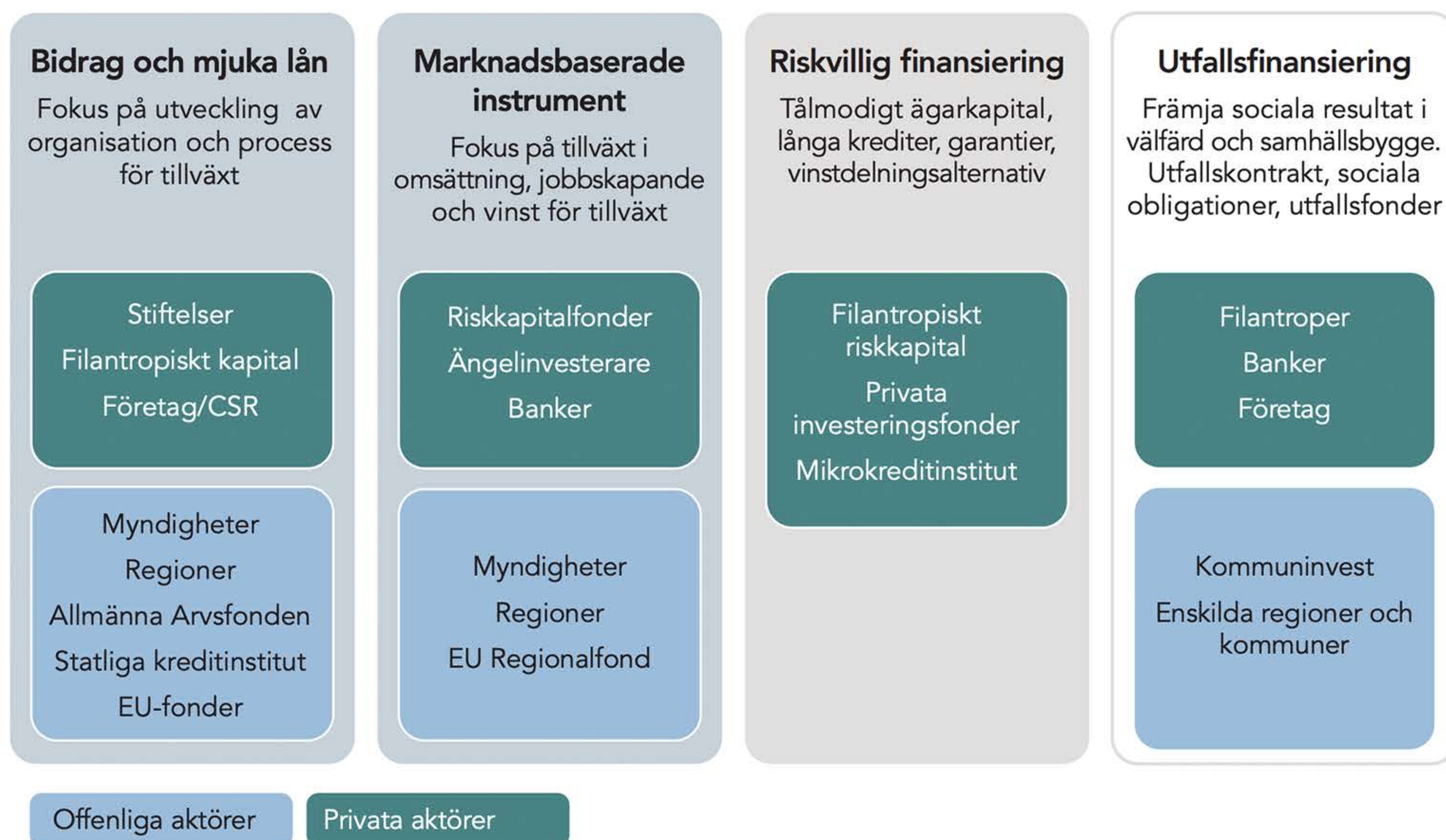
Sverige har en stark tradition av föreningsbidrag och projektbidrag, men när det kommer till andra typer av finansiella instrument (särskilt sådana som kräver återbetalning) har offentlig sektor spelat en ytterst begränsad roll i att utveckla en svensk social finansmarknad. Den statligt finansierade finansiella stödstrukturen omfattar bland annat Almi, som har ett marknads-kompletterande uppdrag. Almi kan erbjuda en kombination av rådgivning och riskvillig finansiering, såsom mikrolån. Direktiven till såväl Almi som Vinnova och Saminvest anger dock att såväl investeringskapital som inkubation enbart ska erbjudas till vinstutdelande aktiebolag (Founders Loft, 2023).

I rapporten *Kapitalförsörjning som fungerar för fler* (Entreprenörskapsforum, 2023) lyfts att Almis uppdrag att verka kompletterande till den privata marknaden tolkats som att man bör ta rygg på de privata investerarna och att offentliga investeringar och lån nästan enbart sker till aktiebolag. Den offentliga kapitalförsörjningen speglar därmed inte bredden av svenska företag. Aktiebolagsformens tydligare ägande och brist på kunskap om hur finansiella instrument kan anpassas för olika associationsformer, pekas ut som två förklaringar till att den offentliga kapitalförsörjningen inte tillgängliggörs alla företagsformer.

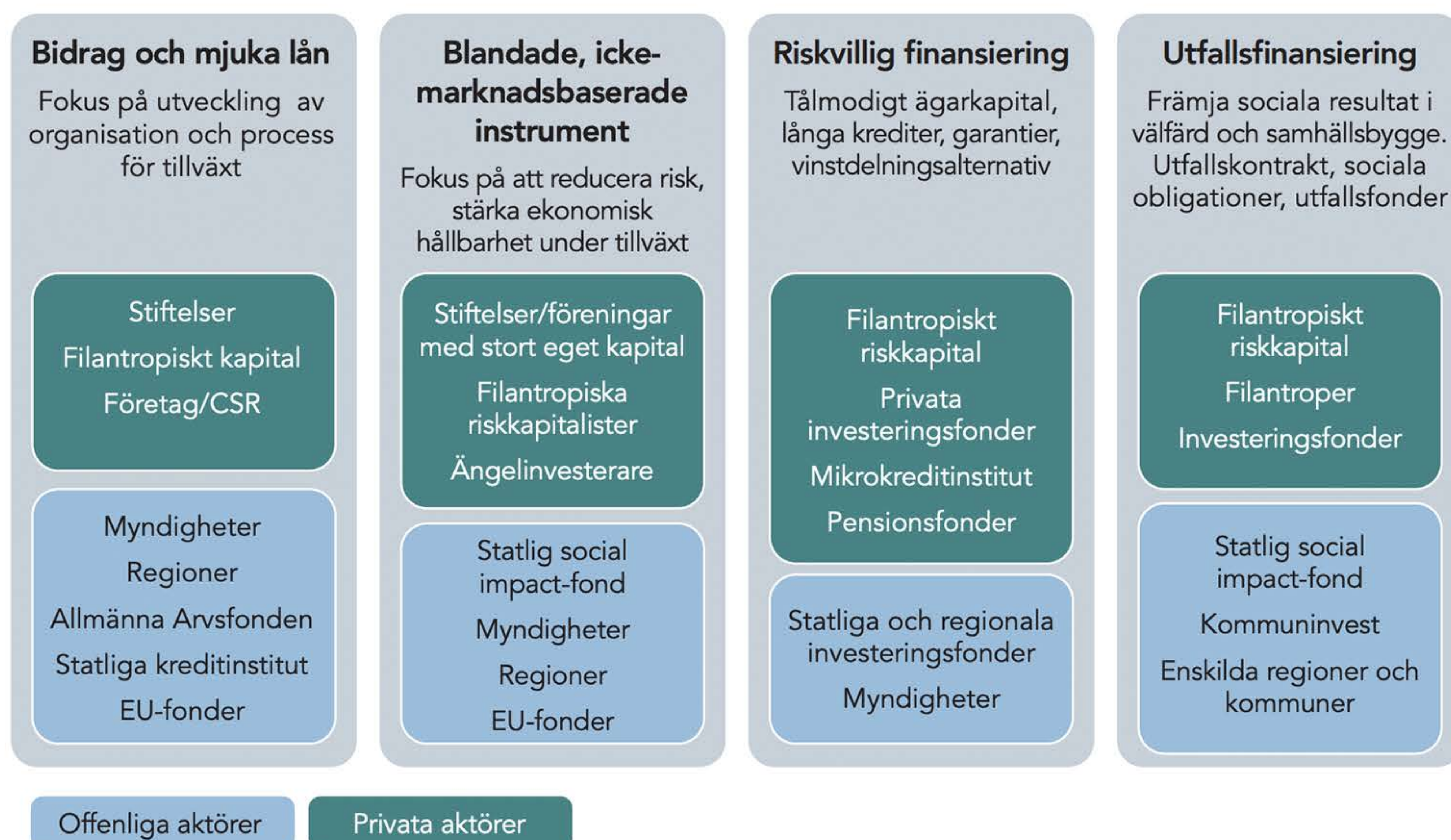
Det finns dock regioner och kommuner som utforskat nya finansiella instrument och satsat på stöd till intermediärer för den sociala ekonomin. Det finns kommuner som satsat på sociala utfallskontrakt. Vissa regionala mikrofonder erhåller ett visst stöd för att komplettera stödstrukturen. Mikrofonden Sverige har erhållit stöd från Europeiska Kommissionen för att utvecklas som svensk intermediär för social finans och ge tillgång till medel som avsatts inom ramen för EUs handlingsplan för den sociala ekonomin. Dessa medel har svenska sociala företag inte haft möjlighet att ta del av under tidigare programperioder då intermediärer har saknats. Mikrofonden erhåller dock inget statligt stöd och finns idag inte representerad i den regionala stödstrukturen i Dalarna. Även om goda ambitioner finns och viktiga steg tagits finns det fortfarande inte en fungerande social finansmarknad.

Översikt över olika typer av kapital och aktörer

I rapporten *Kapitalförsörjning som fungerar för fler* (Entreprenörskapsforum, 2023) har Brännvall tagit fram en illustration som ger en översikt över utbudet av kapital och aktörerna i Sverige. Bidrag och marknadsbaserade instrument – med fokus på tillväxt – beskrivs som väl utvecklade områden, medan privat riskvillig finansiering och utfallsfinansiering finns i mycket liten skala. Endast ett fåtal finansiärer arbetar med riskvillig finansiering anpassad för socialt motiverade företag. Utfallsbaserad finansiering anses ha potential, bland annat som komplement i offentliga upphandlingar som ökar affärsmöjligheterna för företag med primärt mål att leverera sociala värden. (Entreprenörskapsforum, 2023)

I rapporten presenterar Brännvall också en svensk modell av hur en social finansmarknad skulle kunna byggas upp i Sverige, utifrån fyra typer av finansieringssyften och en bredd av aktörer. Erfarenheten från internationella exempel visar på en mix av filantropiskt, offentligt och privat kapital. Modellen är tänkt främst för företag i tidig fas eller faser av växande, med ett syfte att göra finansieringen av olika typer av associationsformer mer likvärdig. Brännvall pekar på att det i denna framtida modell finns ett större statligt åtagande för riskvillig och utfallsbaserad finansiering, men också större roll för privata aktörer och icke-marknadsbaserade instrument. (Entreprenörskapsforum, 2023)

Illustrationer: Ruth Brännvall, Kapitalförsörjning som fungerar för fler, Entreprenörskapsforum, 2023.

En fungerande social finansmarknad för alla faser

Som lyfts fram i förstudiens bakgrund spelar den sociala ekonomins organisationer en viktig roll i att möta samhällets utmaningar och bidra till utvecklingen av sociala innovationer. Forskaren Malin Lindberg lyfter i forskningsöversikten *Finansiering av social innovation* (MSI, 2024), att flera studier visar att sociala innovationer utvecklas inom alla samhällssektorer, civilsamhälle, offentlig sektor, näringsliv och akademi, och ofta i tvärsektoriell samverkan. Rapporten pekar också på att initiativ som leder till social innovation ofta blandar olika logiker: ideella, offentliga och kommersiella logiker och att det kan vara lång process att initiera, etablera och integrera sociala innovationer i organisationer och samhälle vilket kan kräva en bredd av olika finansieringsformer. För att en verksamhet ska kunna starta och utvecklas samt testa, skala eller sprida nya metoder eller samverkanslösningar krävs tillgång till olika typer av kapital och finansiering. Enligt Lindbergs forskningssammanställning (MSI, 2024) kan utvecklingen av sociala innovationer delas in i tre generella faser;

Initiering

Ett första initiativ tas till att utveckla och testa nytänkande sätt att möta en aktuell samhällsutmaning. Här kan det behövas finansiering till att mobilisera berörda samhällsaktörer och för att ta itu med en viss samhällsutmaning, till gemensam utveckling och test av idéer och möjliga lösningar.

Lindberg pekar på att det överlag finns behov av att överbrygga glappet mellan tillgången till finansiering i de olika faserna och att det ofta är betydligt lättare att hitta finansiering till initiering av sociala innovationer (t.ex. i form av externa projektmedel) än till etablering och integrering (t.ex. i form av påverkansinvesteringar). Lindberg pekar på att det finns glapp och behov av t ex startkapital för att etablera och driva varaktiga verksamheter, likt det som erbjuds till vinstdrivande företag av den statliga koncernen Almi, som istället alternativa investerare såsom Mikrofonden och Ekobanken försöker tillgängliggöra till ideella och kooperativa verksamheter. (MSI, 2024)

Vid en av ESFs lärträffar under förstudietiden (2025-09-05) framhöll forskaren Nachemson-Ekwall att problemet också är att de olika typerna av finansiering – och aktörerna – inte hänger ihop i den svenska strukturen. Nachemson-Ekwall pekar också på behovet av att bygga upp den katalytiska strukturen. Det tidiga, katalytiska kapitalet kan skapa trovärdighet och ge tillgång till annan finansiering för att ta nästa steg, där banken kanske så småningom vill vara med och finansiera.

Nachemson-Ekwall har tillsammans med Brännvall tagit fram en illustration av hur kapitalbehov i olika faser kan mötas genom samverkan mellan olika investerarrationaliteter i en blandad finansiering. Modellen är fritt utvecklad efter en modell av World Economic Forum och bland annat publicerad i rapporten *Blandfinansiering* (PwC, 2024). Illustrationen synliggör också hur det finns "luckor" eller outvecklade delar av den svenska finansieringsmarknaden, särskilt vad gäller krediter och investeringskapital med lägre avkastningskrav. Här synliggörs behov av såväl katalytiskt kapital som behov av lån, flexibla krediter och finansiella hybridinstrument och även investeringskapital med lägre avkastningskrav.

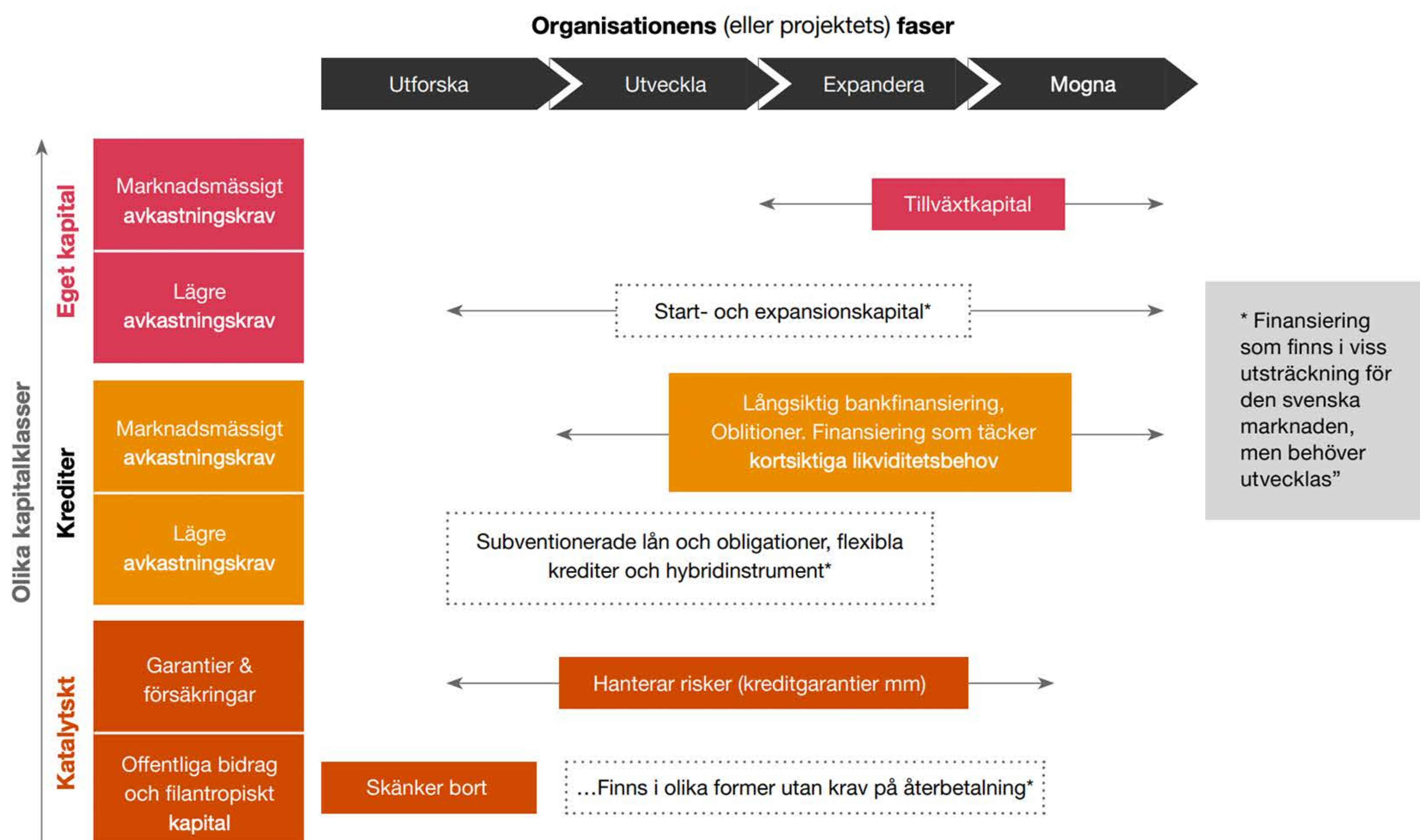

Illustration: Nachemson-Ekwall, S, Brännvall, R (2024), fritt efter modell av World Economic Forum

Problemet är inte heller bara att huruvida det finns aktörer och avkastningskrav, som kan vara mer tillgängliga för den sociala ekonomins organisationer. Nachemson-Ekwall har i en tidigare rapport (2020) pekat på att det hos majoriteten av existerande finansiärer och investerare finns låg förståelse för och erfarenheter av att finansiera organisationer utifrån sociala resultat och samhällsvinst. Företag där sociala syften och mål står i fokus för verksamheten uppfattas ofta som riskfyllda eller otydliga av banker. Riskkapitalister anser att den sociala ekonomins affärsmodeller och strukturer är mindre attraktiva för de riskavkastningsmodeller som dessa investerare använder. (Nachemson-Ekwall, 2020)

Brännvall pekar på att det finns behov av fler aktörer som kan tillföra kapital med hjälp av icke-marknadsbaserade instrument, riskvilligt kapital och kompetens. Syftet skulle vara att reducera risk och stärka ekonomisk hållbarhet hos företag där potential för sociala och miljömässiga effekter är starkare än potentialen för finansiell avkastning. Här bör också finnas goda möjligheter för offentligt och privat kapital att samverka. (Entreprenörskapsforum, 2023)

Under förstudien har en illustration tagits fram för att beskriva de resurser, möjliga intäkter och olika typer av kapital och finansiella instrument som skulle kunna nyttjas av verksamheter inom den sociala ekonomin under olika faser. Det ger en bild av den blandning av resurser och finansiering som ofta är nödvändig för att möjliggöra start och utveckling av den sociala ekonomins verksamheter. Notera att färgen grön innebär att tillgång till lån, krediter och garantier ofta hänger på aktörer i den egna sektorn. Lån och krediter från banker är ofta svårt att tillgå om man inte är en större och väl etablerad aktör. Notera också att instrument såsom sociala utfallskontrakt fortfarande är outvecklat och ska ses som potentiella källor som är relativt otillgängliga idag.

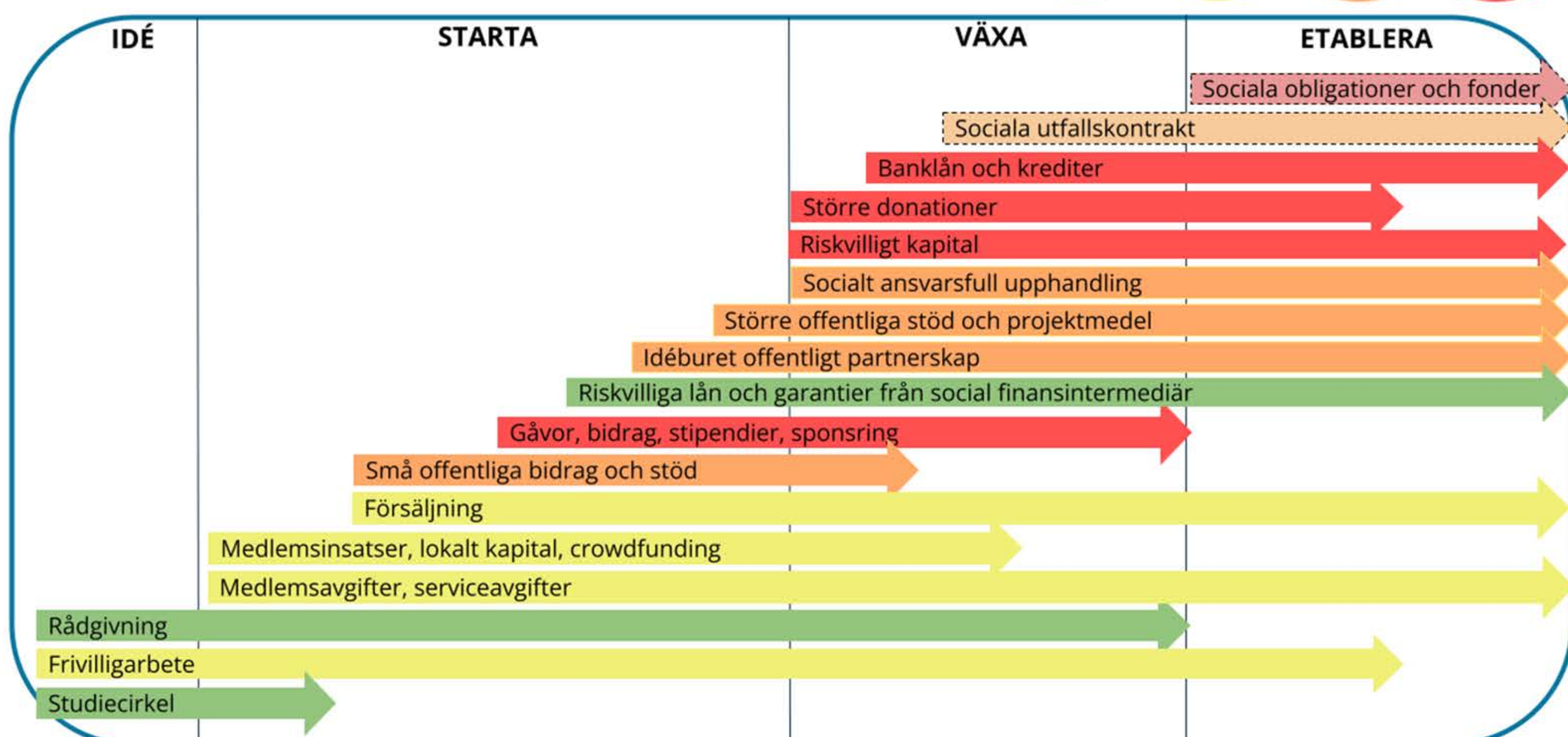

Illustration av Anna Grönvall, Coompanion Dalarna, 2025

Blandfinansiering och utfallsbaserad finansiering

I rapporten *Blandfinansiering - Nya finansieringsmöjligheter för stora idéburna sociala projekt i Europa och Sverige* (PwC, 2024) lyfter Nachemson-Ekwall att blandfinansiering handlar om att hantera finansieringsgap i marknaden - att lösa ett klassiskt marknadsmisslyckande - och kan vara systemförändrande. Marknadsmisslyckandet handlar om att en aktör inte får lån eller krediter trots att investeringen i sig har ekonomisk bärkraft, men kan behöva längre tid innan det är möjligt att betala räntor och amorteringar. Som exempel nämns en välgörenhetsstiftelse eller förening som inte får bankfinansiering eftersom organisationsformen anses vara för riskfylld. Blandfinansiering kan kompensera för att investeringar med social effekt ofta, till skillnad från tex tech startups, tar längre tid för att uppnå positivt kassaflöde och sällan kan skapa en avkastning långt över marknadens avkastningskrav. (PwC, 2024) Sociala utfallskontrakt kan vara en form av blandfinansiering som omfattar en finansiär, ibland även en intermediär eller annan riskvillig finansiär, såsom en impact investerare som kan ta finansiella risken i början och betala när nyttan levereras. Sociala obligationer innebär ett mer komplext upplägg som kräver en intermediär. Forskaren Nachemson-Ekwall menar att utfallsbaserad finansiering kan vara möjligt att få till för den typ av verksamheter som arbetar med evidensbaserade insatser, eller där det är möjligt att få till finansiering av en pilot och forskningsgrund för starten av ett längre utfallskontrakt. Det kan vara ett sätt för kommuner att erbjuda och stödja förebyggande insatser som de annars inte kan erbjuda. (Nachemson-Ekwall, 2025-09-05)

Det offentliga roll - vad kan vi lära av Portugal Social Innovation?

Som en del av förstudien genomfördes en studieresa för att lära av hur Portugal gjort för att så framgångsrikt nyttjat blandfinansiering för att bygga upp en stödstruktur för social innovation och låta det offentliga ta en aktiv roll som främjare av en social finansmarknad. Genom att samordna resan med ESFs konferens för nationella lärcentra (BIRDS: www.avise.org) gav resan också möjlighet att föra direkt dialog med Sveriges nationella ESF lärcentra Mötesplats Social Innovation, representanter för Svenska ESF-rådet och organisationer inom social innovation, kring hur vi i Sverige skulle kunna lära av Portugal. Studieresan omfattade också besök hos aktörer inom den sociala ekonomin.

Vad är Portugal Social Innovation?

Portugal Social Innovation, PSI, är ett offentligt policy-initiativ, en statlig myndighet i Portugal som lanserades genom ett statligt program 2014. Portugal Social Innovation syftar till att främja och finansiera social innovation och socialt entreprenörskap samt att bygga ett hållbart ekosystem för social investering. Enligt forskaren Sophie Nachemson-Ekwall saknar vi en svensk motsvarighet, men att initiativet skulle kunna jämföras med en blandning av Vinnova, Almi och Mikrofonden. Verksamheten omfattar också den roll Mötesplats Social Innovation vid Malmö Universitet har.

Förutsättningarna för etableringen av PSI var goda; en stark bas av sociala entreprenörer, en tidigt etablerad Social Business School, politisk vilja i regeringen och tillgång till EUs strukturfonder.

Blandfinansiering - mobilisering av offentligt och privat kapital

PSI arbetar aktivt med *blandfinansiering* och är ett av Europas första initiativ som avsatt EU-medel för att främja innovationsdriven samhällspåverkan på detta sätt. Genom att kombinera offentligt stöd (huvudsakligen EU-medel via ESF och nationellt ramverk som Portugal 2030) med privata sociala investerare (t.ex. fonder, företag, banker, stiftelser, affärsänglar) skapas *blandfinansiering*. Offentlig finansiering (tex subventioner eller kontrakt) växlas upp och ger tillgång till andra typer av kapital såsom privata investeringar. Som en del av Portugal 2020 Partnership Agreement beviljades PSI 150 miljoner EUR som använts för att finansiera projekt som på nya sätt möter olika typer av samhällsutmaningar (utifrån kriterier uppsatta för *Social Innovation and Social Entrepreneurship initiative* (SISEI), såsom social inkludering, utbildning, arbetsintegrering och hälsa. Under första programperioden hade PSI 18 öppna utlysningar, fick in 1244 ansökningar, varav 693 godkändes. Total finansiering var 148 miljoner euro varav 99 miljoner euro kom från ESF och 49 miljoner euro från sociala investeringar som involverade över 800 medfinansiärer såsom, filantroper, impact investerare och kommuner. (SIM Case study, European Social Fund Plus: www.european-social-fund-plus.ec.europa.eu)

Projekt ges stöd samt finansiering via innovativa finansieringsinstrument, som beskrivs på nästa sida.

Innovativa finansieringsinstrument

PSI använder en uppsättning instrument, anpassade efter innovationsprojekts olika faser:

1. Capacity Building for Social Investment

Satsningar på att stärka aktörernas kapacitet att implementera social innovation (kompetensutveckling), finansieringsmognad och möjlighet att ta emot investeringar

- **Centres for Impact Entrepreneurship** – lokala/regionala innovationscentra
Regionala inkubatorer och acceleratorer för social innovation – öppna för alla typer av associationsformer och det sätt att skala som är relevant för innovationen och verksamhetens art. Medfinansieras av EU (80 %) och sociala investerare (20 %).

2. Partnerships for Impact – Beviljar icke-återbetalningsbara bidrag (70 %) medan resten (30 %) ska komma från sociala investerare, offentliga eller privata. T ex genom ESF-projekt för sociala innovationer med medfinansieringen från privata investerare. När investerare involveras i tidigt stadium skapas goda förutsättningar för att de sociala innovationerna blir långlivade

3. Social Impact Bonds – Sociala obligationer (sociala utfallsfonder)

Investerare får betalning från EU eller offentlig aktör för uppnådd social påverkan från den utförare som fonden investerat i (t ex en social verksamhet som gör förebyggande insatser).

● Social Impact Contracts – sociala utfallskontrakt

PSI har utvecklat en ny pionjärmodell för sociala utfallskontrakt där betalning sker utifrån uppmätt besparing i offentliga utgifter—med finansiering från EU och offentlig sektor, och betalning baserat på uppnådd effekt. I en ny version av denna modell får utföraren betalt i förskott utifrån en i förväg uträknad schablon baserad på den förväntade samhällsekonomiska besparingen (ej t ex kostnad per aktivitet).

4. Social Investment Fund (Fundo de Investimento Social)

En impact-investeringsfond med stöd av ESF i samarbete mellan den portugisiska staten och privata aktörer. Fonden förvaltas och övervakas av Banco Português de Fomento, en statlig bank med uppdrag att öka finansieringen för hållbar tillväxt och med ett särskilt uppdrag att stödja företag som arbetar inom social ekonomi som driver initiativ inom social innovation och samhällsutveckling. Fonden erbjuder:

- **FIS Crédito** – (Fundo para a Inovação Social) Garantier som gör lån till den sociala ekonomins organisationer och SME:er billigare och mer tillgängliga t ex genom subventionerad ränta och garantiavgifter. Krediter kan ha upp till 10 års löptid och möjlighet till längre amorteringsfrihet.
 - Erbjuder också offentligt stöttade garantier via garantiföreningar som kan garantera upp till 80% av risken, beroende på riskprofil.
 - Genom garantier och subventioner minskas risken för långivare, vilket gör att banker kan erbjuda lån till bättre villkor än annars.
- **FIS Capital** – ägarkapital, quasi-equity och saminvesteringar med privata investerare, med möjlighet för investerare att köpa ut sitt engagemang under de första 6 åren. Belopp från 25 000 euro upp till 2 500 000 euro, beroende på fas och projektets karaktär, där FIS täcker en del medan privata investerare står för resten.

Läs mer om Portugal Social Innovation här: www.inovacaosocial.portugal2020.pt/en

Portugal Social Innovation som katalysator för MAZE Impact

MAZE (ursprungligen Social Investment Lab) är en portugisisk organisation, verksam inom social påverkan och impact-finansiering. Verksamheten började 2013, grundad av Calouste Gulbenkian Foundation tillsammans med andra aktörer (bl.a. Social Finance UK) för att stärka det portugisiska ekosystemet för social investering. Involvering av och samverkan med MAZE Impact är ett exempel på PSI:s roll som aktiv främjare av en social finansmarknad i Portugal. Några av nyckelfaktorerna är;

1. Finansiellt stöd till resultatbaserade instrument

MAZE tog fram och hanterade flera Social Impact Bonds (SIBs) i partnerskap med offentliga och privata aktörer. PSI som tillhandahöll ett särskilt utbetalningspool på cirka 15 miljoner euro för att möjliggöra dessa SIB-projekt. Detta finansieringsstöd var helt avgörande för att SIB-konceptet skulle kunna tas i bruk bredare i Portugal.

2. Ekosystem och politisk infrastruktur

I sin strategi bidrog MAZE aktivt till utformningen av det nationella ramverket för social innovation, exempelvis genom att medverka i utvecklingen av Agenda for impact 2030, en nationell strategi med konkreta rekommendationer för att växa det portugisiska ekosystemet för social innovation och impact-investeringar. Här pekas PSI ut som central aktör, tillsammans med andra offentliga och civilsamhällesaktörer, i att driva denna agenda.

3. Kapacitetsbyggande och legitimitet

PSI, med sin initiala roll som myndighet för att hantera och distribuera strukturfonder (omkring 150 miljoner euro), byggde ramverket för kapacitetsutveckling, resultatbaserade betalningsmodeller och mobilisering av socialt kapital. Detta skapade både legitimitet och infrastruktur som gjorde det möjligt för aktörer som MAZE att utvecklas och skala sina lösningar.

4. Partnerskap med investeringsfonder

Även om MAZE och dess samarbetspartner, t.ex. Mustard Seed, har skapat fonder som MSM (€45M), så har detta byggt vidare på det kapacitets- och regelverkslandskap som PSI initierade. Genom att etablera en nationell arena för impact-investering, där PSI var en grundpelare, blev det möjligt att attrahera mekanismer som Social Impact Accelerator (SIA), EIF med mera, vilket stärkte MAZE påverkansarbete. Läs mer på www.maze-impact.com

Portugal Social Innovation har varit en katalysator för utvecklingen av sociala finansinstitut och intermediärer, sammanföra olika typer av kapital och skapa samverkan med en bredd av finansiella aktörer. Förutom MAZE finns det i Portugal andra intermediärer som tillgängliggör mikrolån och finansiering till den sociala ekonomin och social innovation. Den stora stiftelsen La Caixa Foundation, grundad med medel från La Caixa Bank, verkar inom mikrofinans och som intermediär. Bankens stöd har gjort det möjligt att förenkla driften av stiftelsen genom att nyttja bankinfrastrukturen.

Regional kooperativ mikrofinansaktör tillgängliggör finansiering där PSI inte når fram

Portugal Social Innovation har satsat på spridning till landets regioner men i den avlägsna, autonoma regionen Azorerna har den sociala ekonomin själv byggt upp ett mikrofinansinstitut. Studieresan gav möjlighet att möta och dela erfarenheter med kooperativet CRESAÇOR – Cooperativa Regional de Economia Solidária. CRESAÇOR grundades genom ett projekt för fattigdomsbekämpning och ägs idag av 18 arbetsintegrerande sociala företag.

Intermediärer inom mikrofinans och social finans i Frankrike

I Europa finns det i de flesta länder finansiella intermediärer inom mikrofinans och/eller social finance, vars syfte är att tillgängliggöra finansiering som ska bidra till någon form av samhällsnytta, alltifrån mikrolån till mikroentreprenörer inom utsatta grupper, till finansiella instrument och lösningar som i storlek och utformning är anpassade för sociala företag och den sociala ekonomins verksamheter. Förutom Portugal är Frankrike ett land som kommit långt inom utveckling av sociala finansinstrument. Här ges två exempel:

France Active - social finansintermediär tillgängliggör kapital till den franska sociala ekonomin

France Active är en social finance intermediär och finansiellt institut i Frankrike. Organisationen har verkat inom social finans och mikrofinans i över 30 år. De gör direkta investeringar i verksamheter inom "social and solidarity economy" och ställer ut garantier som möjliggör banklån, i samverkan med alla franska banker, från de kooperativa till de stora affärsbankerna. France Active består av en centralt stödjande organisation och ett nätverk av regionala kontor samt samlar nationellt och regionalt riktat kapital. Ett viktigt kapitaltillskott kommer genom förvaltning av pensionskapital. Sedan 15 år tillbaka ska franska arbetsgivare erbjuda pensionslösningar där del av pensionskapitalet förvaltas via så kallade "Social and Solidarity Funds", 90/10-fonder. Detta har avsevärt ökat tillgången till finansiering för social ekonomi och låter pensionskapital bidra till direkt samhällsnytta. France Actives nationella organ är registrerat hos Frankrikes motsvarighet till Finansinspektionen och står för arbete med regelefterlevnad, utbildning och stöd till de regionala kontoren.

Den nationella organisationen har tre grenar (egna juridiska personer) bestående av garantifond, investmentfond samt rådgivning (liknande Almi eller Coompanion+Mikrofonden).

Det är enbart de nationella fonderna som är registrerade finansinstitut och förvaltar kapitalet, även det kapital som kommer från och ska investeras i respektive region. Den nationella organisationen fördelar regionala andelar av statliga bidrag till France Actives regioner, som handlägger ansökningar enligt de arbetssätt och rutiner som den nationella organisationen lär ut. Den nationella fonden godkänner regionala, ideellt arbetande kreditkommittéer (utifrån förslag från regionerna), ofta pensionerade banktjänstemän, ekonomer, etc., som vill fortsätta göra nytta och bidra med sin erfarenhet. Regionala kommittéer har delegation upp till en viss nivå. I övrigt fattas finansieringsbeslut av den nationella kreditkommittén. Den nationella fonden meddelar även de regionala/lokala hur stor andel av deras fond som finns tillgänglig för investeringar i deras region. Regionala kontor som missköter sig blir av med dessa delegationer. Del av France Actives kostnader för drift täcks av löpande ESF-medel riktade till stöd till transaktionskostnader & kapacitetsbyggande. Läs mer på www.franceactive.org.

Adie

Adie är ett Franskt mikrofinansinstitut som France Active investerat i. De har nära samverkan med lokala och regionala myndigheter kring uppsökande arbete, rådgivning och stöd till utsatta grupper som driver mikro- och småföretag. Då dessa ofta är oregistrerade företag, utanför systemet görs gemensamma satsningar att få dessa att se fördelarna med att registrera sin verksamhet, få tillgång till stödstrukturen och vara del av den vita ekonomin.

För mer information se www.adie.org, offentlig samverkanspart www.seinesaintdenis.fr och aktuellt projekt (www.interregeurope.eu).

Lärdomar om hur ESF kan nyttjas för att bygga stödstruktur

Studieresan till Portugal och europeiska exempel visar hur ESF-medel kan användas för att bygga en stödstruktur för att främja ett effektivt civilsamhälle, en levande social ekonomi och skala sociala innovationer som löser samhällsproblem. I Sverige har en hög andel av ESF-medlen varit riktade till offentlig sektor och stängda för civilsamhällets aktörer att söka. Andra länder, såsom Portugal, visar att genom att inkludera fler sektorer i genomförandet av ESF blir både resurserna och resultaten större. Portugal Social Innovation har gjort ett banbrytande arbete som borde inspirera genomförandet av ESF i hela EU. Utöver Portugals innovativa arbete med att använda ESF för att främja social finans finns även möjlighet att nyttja fler satsningar från den Europeiska kommissionen för att främja social finans, innovation och ekonomi såväl genom Europeiska socialfonden (ESF/ESF+) och angränsande EU-instrument på flera sätt, som Sverige skulle kunna dra större nytta av:

1. Stöd till transaktionskostnader & kapacitetsbyggande

- Genom ESF-medel kan medlemsländer skapa program som täcker en del av transaktionskostnaderna för sociala investeringar. Det innebär att sociala investerare och intermediärer får stöd för exempelvis due diligence, juridiska kostnader och uppföljning, vilket gör mindre investeringar i sociala företag mer ekonomiskt genomförbara.
- Initiativ som "Boosting the Social Finance Market" har gett bidrag till intermediärer för att utveckla sina affärsmodeller, mäta social impact och attrahera mer kapital till sektorn.

2. Kreditgarantier, riskdelning, kapital och kapacitetsstöd via EIF

- Genom Europeiska investeringsfonden (EIF) erbjuder EU garantiinstrument riktade mot sociala och mikrofinansinstitut. Garantiinstrumenten minskar långgivarens risk och gör att sociala företag och mikroföretag kan få lån till lägre ränta och med mindre säkerhetskrav.
- Equity-investeringar – investeringar i pionjärfonder och accelerationsprogram för sociala företag.
- Lån & kapacitetsstöd: EaSI Funded Instrument – senior- och subordinated-lån till intermediärer för att öka utlåningskapaciteten. Samt EaSI Capacity-Building Investments Window – finansiering för att stärka interna resurser och operativ förmåga hos intermediärer.
- Tekniskt stöd & rådgivning: Social Inclusive Finance Technical Assistance (SIFTA) – rådgivning, workshops, peer-learning, stöd i impact-mätning och compliance.

3. Integrering med nationella program

- ESF-medel kan kombineras med EIF-instrument och nationella resurser, t.ex. i blandfinansieringsmodeller (public-private), där EU tar en del av risken och medlemsländer mobiliserar privata investerare.
- Ett exempel är redan nämnda Portugal Inovação Social, där ESF kombineras med privat kapital för att skapa fondlösningar, SIB:ar och kreditlinor för social ekonomi.

Mikrofonden – sektorsägd intermediär för en fungerande social finansmarknad i Sverige

Som nämndes i bakgrund finns rapporter som visar att sociala företag exkluderas från finansmarknaden. För att möta finansieringsbehoven har särskilda typer av finansiella institutioner utvecklats, anpassade för den sociala ekonomins behov. Dessa institutioner benämns ofta sociala finansinstitut eller social finance intermediaries och ger sektorn tillgång till investeringar, garantier, lån eller en kombination av olika finansieringsinstrument.

Mikrofonden Sverige är ett socialt finansinstitut, i grunden en ekonomisk förening, som grundades av Coompanion, Ekobanken Medlemsbank och Hela Sverige ska leva, utifrån att man såg ett behov av en kompletterande finansiell stödstruktur för civilsamhället och det sociala och kooperativa företagandet. Mikrofonden Sverige är registrerad hos Finansinspektionen och fungerar som nationellt paraply och kompetenscentra för att säkerställa av reglefterlevnad, driva strategiskt utvecklingsarbete, ge stöd och samverka med regionalt förankrade mikrofonder. De regionala mikrofonderna står för informations- och kunskapsspridning, lokal kännedom om sociala företag, mobilisering av kapital till respektive region, m.m.

Mikrofonden kan beskrivas som civilsamhällets och Kooperationens egna riskkapitalkooperativ och Sveriges största sociala investerare. I antal gjorda investeringar, över 170 investeringar till sociala företag/föreningar, kan Mikrofonden beskrivas som Sveriges största sociala investerare. Samtidigt som en av de minsta, i volym mätt, då Mikrofondens gör mikroinvesteringar. Syftet att möta de sociala företagen/ föreningarnas finansieringsbehov innebär investeringar på upp till 1,1 mkr. Fonden har totalt sett investerat över 35 miljoner sedan starten år 2010. Läs mer i *Mikrofondens effektberättelse*: www.mikrofonden.se

Med direkt och bred förankring i den sociala ekonomin, över 15 års erfarenhet och medarbetare med bakgrund inom både ekonomi och bank, social ekonomi, socialt företagande och kooperativ rådgivning har verksamheten hög kompetens i att investera i verksamheter som är kooperativt eller ideellt organiserade och som har samhällsnytta i fokus. Mikrofonden Sverige har under perioden 2023–2026 erhållit ett verksamhetsstöd från Europeiska kommissionen, via de ESF-medel som hanteras centralt, för att utvecklas som social finance intermediär och bidra till att minska finansieringsgapet för sociala företag. Detta då EU identifierat Sverige som underutvecklat på detta område (Europeiska kommissionen, 2020). Uppdraget omfattar att testa och utveckla lösningar kring blandad finansiering och nya finansiella instrument såsom förlagsinsatser i ekonomiska föreningar och förlagslån.

Genom att samverka med en bredd av aktörer i den sociala ekonomin kan Mikrofonden nå ut till olika delar av den sociala ekonomin och göra gemensamma insatser för att öka kunskapen om olika finansieringsmöjligheter och bidra till ökad finansieringsmognad (tex genom utbildningsinsatser inom ekonomi, finansiering och affärsutveckling).

Mikrofonden är ofta involverad i tidig fas och kan hjälpa till att "öppna dörrar" till banker, Almi, m fl, genom att bidra till att verksamheten har de underlag som krävs, stå för kunskap om sektorn, dess associationsformer, affärs- och verksamhetsmodeller och, inte minst, ta en stor del av den finansiella risken – i det fall kunden inte skulle kunna betala. Det vanligaste är att Mikrofonden ställer ut en kreditgaranti, en slags borgen för att den aktuella verksamheten ska kunna få ett banklån, ett hyreskontrakt, ett leasingavtal eller kontokredit för likviditet till att driva projekt som betalas i efterskott. Det kan också handla om att ett socialt företag behöver göra investeringar i samband med en vunnen upphandling. Mikrofonden kan också gå in med direktinvesteringar, kooperativt ägarkapital och andra finansiella instrument såsom förlagsinsatser och förlagslån, som komplement till banklån eller i de lägen det är för tidigt eller inte möjligt att få hjälp av en bank.

Utöver de grundande medlemmarna och de regionala mikrofonderna har Mikrofonden Sverige fler medlemmar och ägare såsom Skoopi, Fremia, JAK Medlemsbank, Kommunal, Bygdegårdarnas riksförbund och Folkets hus och parker. I de regionala mikrofonderna finns en bredd av medlemmar, ofta det regionala Almi- och Companion-kontoret, Hela Sverige ska levas länsavdelning, lokala sparbanker, med flera. Den kooperativa, ömsesidiga modellen innebär också att de många föreningar, kooperativ och arbetsintegrerande sociala företag som nyttjat Mikrofonden för att få tillgång till finansiering är medlemmar i en regional mikrofond. Investerare och sponsorer är de som vill bidra med kapital och stöd till den sociala ekonomins verksamheter, såsom fackförbund, etablerad Kooperation, kommuner och regioner. Läs mer om Mikrofondens verksamhet på www.mikrofonden.se

Mikrofonden kan tillgängliggöra finansiella instrument anpassade för den sociala ekonomin

Som ekonomisk förening och finansiellt institut med förankring i och stor kunskap om den sociala ekonomins associationsformer och förutsättningar kan Mikrofonden erbjuda och bidra till att utveckla finansiella instrument och lösningar anpassade för sektorn. Ett exempel är förlagsinsatser, en slags kooperativt ägarkapital som regleras i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. En ekonomisk förening kan ge ut förlagsandelsbevis till sina medlemmar eller icke medlemmar, med rätt till inlösen tidigast fem år efter kapitaltillskottet. I andelsbeviset anges den förväntade utdelningen, som är beroende av att verksamheten genererar ett överskott som tillåter utdelning. Förlagsandelar kan fritt överlåtas och säljas (såvida inte föreningen själv vill begränsa detta). De kan även handlas via tredje part på samma sätt som aktier i onoterade bolag, som exempelvis Lantmännen valde att göra för ett kapitaltillskott 2020. (Brännvall, Entreprenörskapsforum, 2023)

Kapitaltillskott kan även göras som "investerande medlem" i en ekonomisk förening. En slags medlemskap som ger insyn via årsstämman men innebär delaktighet i verksamheten. Investerande medlemmars rösträtt är begränsad, oavsett storleken på kapitaltillskottet. Avkastningen bestäms främst av årsstämmans beslut till vinstutdelning (Brännvall, Entreprenörskapsforum, 2023) Detta är exempel på finansiella instrument som Mikrofonden kan erbjuda för att stärka det egna kapitalet i en verksamhet, liknande aktiekapital i AB.

Förlagslån är en typ av ägarliknande kapital på så vis att det ligger som skuld i balansräkningen, men har riskvilliga villkor. I Sverige har detta instrument främst nyttjats för kapitalanskaffning hos större bolag och industrier, men bland sociala finansinstitut i Europa är detta ett populärt instrument för riskvillig social finansiering. Detta instrument passar exempelvis Arbetsintegrerande Sociala Företag (ASF) bättre än utdelningsbaserade instrument såsom insatser, då kriterierna för att vara ASF innebär ett förbud mot all form av utdelning. På det förlagslånebevis som t.ex. ett ASF ställer ut avtalas istället om en fast ränta. År 2025 beslutade Europeiska Investeringsfonden att återförsäkra Mikrofondens förlagslåne-portfölj med deras särskilda garanti för sociala finansintermediärer. Det innebär att EU återbetalar 80% av de kreditförluster som Mikrofonden kan komma att ta genom detta instrument.

Mikrofonden som plattform för blandad finansiering och verktyg för offentlig sektor

Mikrofonden Väst ekonomisk förening blev 2013 det nya namnet på en kreditgarantiförening registrerad redan 2006. Mikrofonden Väst blev sedan förebild för starten av fler regionala mikrofonder. Mikrofonden Väst fick först projektstöd och senare verksamhetsstöd från Västra Götalandsregionen som möjliggjort en deltidstjänst via Coompanion för drift av den regionala mikrofonden. Stödet har tillsammans med kapitaltillförsel genom förlagsinsatser och offentliga medel, via ett villkorat lån, möjliggjort att Mikrofonden Väst gjort över 100 investeringar, vilket fortfarande år 2025 är majoriteten av konsortiets samlade investeringar. 2014 beslöt Göteborgs Stad att teckna ett avtal om ett villkorat lån till Mikrofonden Väst som i sin tur kunnat tillgängliggöra garantier för lån utan avgift. Syftet var att underlätta för tillväxt och utveckling av sektorn social ekonomi i Göteborg utifrån ett identifierat behov hos aktörer inom sektorn – bestående av begränsade möjligheter till finansiering och kapitalförsörjning. Avtalet har sedan förlängts. Löpande har ca 5-15 garantier genom stadens medel beviljats på årsbasis, med ett genomsnittligt portföljvärde på ca 2,5 mkr årligen. Summan har varierat mellan 10 000 kr till 400 000 kr per garantiåtagande. Det kommunala lånet har gått via det kommunala bolaget Business Region Göteborg (BRG), som haft en representant i styrelsen. I sin utvärdering skriver Business Region Göteborg (2024); *”Mot bakgrund av det ursprungliga syftet, råder det ingen tvekan om att de lånegarantier som har beviljats genom BRG:s medel har haft en avgörande betydelse för de verksamheter som berörs. Lånegarantierna har möjliggjort finansiering för verksamheter som annars haft svårt att få finansiering, vilket i sin tur har bidragit till att verksamheterna har klarat i likviditeten och kunnat etablera sig och växa”*.

I rapporten lyfts bla kundcitats som visar på betydelsen av garantier för lån i startfasen;

”Om vi inte hade fått lånegarantin hade vi kanske varit en av alla dem som har en jättefin idé som det inte blir något av. Vi hade en stark drivkraft att gå från idé till genomförande. Jag har svårt att se hur vi skulle ha gjort det utan Mikrofonden.”

Bland övriga effekter nämns till exempel en positiv påverkan på hela samhället i form av

besparingar; *”Det är samhällsbesparingar vi gör genom att vi anställer folk som står långt ifrån arbetsmarknaden. Vi förändrar livet för dem och de går från bidragstagare till skattebetalare. Därigenom bidrar lånegarantin i förlängningen till samhällsbesparingar.”* Ytterligare ett citat visar på bristande förståelse hos banker och vad en garanti kan bidra till: *”Den psykiska påfrestning det blir för en verksamhetsledare att inte ha en kredit är tuff, för banker räknar ju inte att man får fler i arbete, de räknar bara med siffror. Då har det skapat en stor trygghet med lånegarantin.”*

(Business Region Göteborg, 2024)

Fler regioner och kommuner har satsat på stöd till regionala mikrofonder för att komplettera stödstrukturen och öka tillgången till finansiering. Mikrofonden Mälardalen hette från början Mikrofonden Örebro men omfattar nu Örebro län, Västmanlands län och Södermanlands län. Mikrofonden Mälardalen har bland annat använt sig av möjligheten att jobba med kooperativt kapital genom förlagsinsatser i ekonomiska föreningar. Genom att förlagsinsatser stärker det egna kapitalet kan de fungera som ett slags katalytiskt kapital som kan göra det lättare att få fler investeringar eller lån. Driften av den regionala Mikrofonden har delvis möjliggjorts genom att Region Örebro i sin överenskommelse med Coompanion Örebro även inkluderat driften av den regionala Mikrofonden. Dock har driftsstödet minskats från 2024, samtidigt som ingen förändring gjorts av uppdragets omfattning, vilket i praktiken inneburit minskade resurser att driva såväl Coompanion som arbetet med Mikrofonden.

Externa projektmedel har hela tiden varit avgörande för att få till tillräckliga resurser till arbetet med Mikrofonden. Att driva en fond som spänner över ett större område kan försvåras när regionala medel riktas till ett visst geografiskt område. Region Västmanland har varit positiv och stöttande och gått in med statliga 1:1 medel för att hjälpa Mikrofonden Mälardalen att tillgängliggöra kapital till social ekonomi även i Västmanland. De medlen kan dock ej användas till drift. Region Västmanland har i sin regionala utvecklingsstrategi skrivit in att man ser behov av insatser inom finansiering, kompetensutveckling och att det är viktigt att stödja olika former av företagande, inklusive ekonomiska föreningar och arbetsintegrerande sociala företag. Strategin nämner bland annat ekonomiska incitament, startbidrag och riskkapital samt rådgivning.

Stöd från offentlig sektor är avgörande för att kunna driva Mikrofonden som ett kostnadseffektivt finansiellt institut, ägt av och förankrat i den sociala ekonomin med dess specifika förutsättningar och behov. Hade det gått att driva en rent kommersiellt affärsmodell, utifrån syftet att ge mikrofinans till sociala företag och föreningar som ofta kräver mycket stöd innan de är bankmässiga, hade det funnits andra aktörer. Merparten av den sociala ekonomins verksamheter kommer aldrig vara intressanta för kommersiella aktörer då det inte är inom syftet eller finns förutsättningar att betala hög avkastning för riskvilligt kapital. Däremot är satsningar på den sociala ekonomins tillgång till fler former av kapital samhällsekonomiskt mycket lönsamma. Se exempel på olika metoder för beräkning av samhällsekonomisk effekt av finansiering av ASF i rapporten *Arbetsintegrerande sociala företag och dess samhällsnytta i Sverige* (Skoopi, 2022).

Den sociala ekonomin i Dalarna

Den sociala ekonomin i Dalarna har en stor bredd. Föreningslivet utgör en stark grund med verksamheter inom bland annat idrott, barn/ungdom, äldre, kultur (musik, teater, dans, konst) och kulturarv (hembygd, hemslöjd), mötesplatser (bygdegårdar, folkets hus) och engagerar stora delar av befolkningen. Kooperativa lösningar har en lång tradition i regionen, med rötter i kooperativ inom, försäkringar, jord- och skogsbruk men också i moderna former som energikooperativ, assistanskooperativ, kooperativ inom jordbruk/handel, föräldrakooperativa förskolor och lokalt ägda bygdebolag på landsbygden. Folkbildningen bidrar till kulturlivet och utbildningsinsatser som bland annat kan stärka kompetensförsörjningen. De arbetsintegrerande sociala företagen bidrar till arbetsintegration och försörjningsmöjligheter för personer långt från arbetsmarknaden. Det finns ett stort antal intresseföreningar bland annat inom kulturområdet och ideella föreningar aktiva inom socialt arbete, integration, funktionssätt, psykisk ohälsa, delaktighet och inkludering. Utöver detta finns även föreningar inom välgörenhet, civilt försvar och föreningar och samfund med koppling till etnicitet och religion. Därtill bidrar den sociala ekonomins organisationer och företag till att nya former av sociala innovationer växer fram i Dalarna, ofta i samverkan med det offentliga, till exempel lokala utvecklingsinitiativ och gröna projekt inom hållbarhet och cirkulär ekonomi. Den samhällsnytta som sociala innovationer genererar tillfaller ofta samhället i stort vilket innebär att det är det offentliga som har den främsta uppgiften och nyttan av att efterfråga och möjliggöra dessa lösningar. Det kan handla om att aktörer inom den sociala ekonomin har lösningar för att integrera utsatta grupper på arbetsmarknaden, minska stillasittande hos barn eller bryta äldres isolering. Insatserna kan bidra till friskare barn, äldre som konsumerar mindre vård och ett minskat bidragsbehov. När den sociala ekonomin i större grad behöver komplettera det offentliga behövs en förståelse för behoven av finansiering och långsiktiga samverkansformer.

Förstudien har haft en ambition av att göra en förenklad kartläggning över den sociala ekonomin i Dalarna. Detta är en uppgift som är förenad med vissa utmaningar då: **(1)** den sociala ekonomin består av verksamheter med olika associationsformer, **(2)** verksamheterna omfattar en rad olika branscher, där vissa har en samlande intresseorganisation och andra saknar detta, **(3)** många verksamheter har en geografisk indelning som inte sammanfaller med Dalarnas län, **(4)** det är svårt att göra en kvalitativ bedömning över vilken tyngd som en aktör eller bransch har inom den sociala ekonomin. För att ändå få fram en ungefärlig kartläggning över sektorn har det gjorts noggranna sökningar på allabolag.se, som sedan sammanställts i en lista och där alla projektparter fyllt på och redigerat. Region Dalarna sammanställer statistik över sektorn, men detta underlag är ännu inte tillgängligt.

Finansierings- och kapitalbehov inom den sociala ekonomin i Dalarna

Ideella föreningar och medlemsorganisationer finansierar ofta del av sin verksamhet genom ideellt arbete, medlemsavgifter och gåvor, som möjliggör verksamhet och aktiviteter. Ibland tar man betalt för kurser och arrangemang. Verksamheter med ett ideellt syfte, som bidrar med samhällsnytta såsom hälsa och social sammanhållning, behöver ofta någon form av offentliga bidragsmedel. Det kan handla om socialt arbete eller aktiviteter för barn och unga där målgruppen själv har svårt att betala. Offentliga aktörer har stått och står fortfarande för en betydande del finansiering till framför allt de ideella föreningarnas möjlighet att kunna driva verksamhet, anläggningar och utvecklingssatsningar.

För att ta reda på mer om vilka finansieringskällor och kapitalbehov som finns inom den sociala ekonomin i Dalarna genomfördes en enkätundersökning under förstudien som kompletterades med intervjuer. Dialog har förts under digitala träffar och workshops samt kontinuerligt med verksamheter som visat intresse för förstudien. Enkäten skickades ut till ett hundratal verksamheter i Dalarna. Men begränsningar i tid, i kombination med att många verksamheter inom den sociala ekonomin inte har erfarenhet eller kännedom om andra former av finansiering än bidrag, medförde svårigheter med att få in tillräckliga underlag. Därför kan endast försiktiga slutsatser dras från detta material.

Av 16 svarande var 6 ideella föreningar, 6 ekonomiska föreningar och övriga studieförbund eller AB. 10 angav tillfälliga eller löpande bidrag, medlems-/serviceavgifter som finansiering av verksamheten, 4 av dessa hade också intäkter från försäljning och tjänster eller lokaler. 5 angav intäkter från försäljning av varor och tjänster som huvudsaklig finansiering. För att finansiera utveckling av nya idéer och möjliga sociala innovationer såg majoriteten behov av bidrag. Några nämnde IOP, reserverade upphandlingar, riskvilligt eller filantropiskt kapital, lån och krediter. 2 såg inga behov av lån. 8 verksamheter ser behov av lån och krediter till investeringar, likviditetsförstärkning, vid uppstart eller hyresgaranti, av dessa uttryckte 6 verksamheter (knappt 40%) att de har behov av finansiering redan idag eller inom 1 år.

Det som framgår är att behoven ser olika ut och att det är en stor spridning av verksamheter som svarat, vilket också återspeglar komplexiteten och bredden inom den sociala ekonomin. Vi har fått indikationer på att det för en del verksamheter har varit svårt att besvara enkäten. Detta då man har för vana att "göra det man kan med de medel man har" istället för att tänka "vad skulle vi kunna göra och vilka medel behöver vi för att kunna göra det". Andra verksamheter som valt att inte svara kanske inte ser behov av andra typer av finansiering och därför upplevt enkäten som irrelevant. Att vi fått så få svar ger också en indikation på att tillvägagångssättet att arbeta med enkäter kanske inte är det bästa för att generera kunskap om denna sektor. Projektet har även använt sig av experter från olika delar av den sociala ekonomin för att få en tydligare bild. Som framkommer i bakgrunden finns dock forskning och rapporter som ger en generell bild av sektorns kapitalbehov.

Under de digitala träffarna (samma innehåll men vid två olika tillfällen) samt workshopen närvarade cirka 60 unika personer. Syftet med dessa träffar var främst att förankra och få återkoppling på idén om Mikrofonden Dalarna, få information om den sociala ekonomins behov av främjande och finansiering, etablera kontakt med främjare och finansiärer, samt informera om det aktuella läget kring finansieringsmöjligheter för den sociala ekonomin. Det som framkommit under digitala träffar och workshop är framförallt att det finns

ett stort behov av finansieringsmöjligheter för den sociala ekonomin i Dalarna och att många famlar efter en väg framåt i ett allt mer komplext finansieringslandskap. Många ställer sig positiva till idén om Mikrofonden Dalarna och uttrycker uppskattning över att det finns aktörer som aktivt arbetar med att främja möjligheterna för sektorn.

Projektets sakkunniga samverkanspartners från Hela Sverige ska leva Dalarna, Skoopi och Dalarnas bildningsförbund, har utöver intervjuer med andra aktörer inom sektorn också genomfört intervjuer inom sina organisationer. Även här är det svårt att dra några generella slutsatser. Det som dock framgår i dialogerna är sådant som vi redan vet, men får bekräftat på nytt, nämligen:

1. Det finns en tradition av att bygga sina verksamheter på offentliga medel och försäljning av varor och tjänster men det upplevs svårt att se nya intäkts- och affärsmodeller och att närma sig andra typer av finansiärer och finansiella verktyg såsom lån och krediter.
2. Den sociala ekonomin bidrar med avgörande samhällsnytta och besparar samhället kostnader genom sitt proaktiva arbete, men att detta arbete inte ses, främjas och värderas i tillräcklig utsträckning av samhällets övriga sektorer.
3. Den sociala ekonomin är fragmenterad, såväl i självbild, som språkmässigt och organisatoriskt, och att det behövs en samlad plattform för denna sektor som kan tala med en starkare röst.

Innovationskraft och utveckling – exempel på finansieringsbehov inom den sociala ekonomin i Dalarna

Kooperativt och socialt företagande, affärsdrivande verksamheter

Kooperativen i Dalarna verkar inom många branscher och har därför olika finansieringsbehov. I Dalarna finns cirka 430 ekonomiska föreningar som per definition är kooperativ. Coompanion Dalarna har i uppdrag av Tillväxtverket att främja kooperativt nyföretagande och möter många kooperativa start-ups och en bredd av föreningar och sociala företag. Coompanion Dalarna ger rådgivning och affärsutvecklingsstöd till cirka 100 organisationer/idébärare årligen och cirka 5 nya kooperativ/ verksamheter per år. Det kan handla om andelsjordbruk, musiker som vill kunna fakturera för gig, en församling som vill driva ett ASF, en skola som vill renovera lokaler, en teaterförening som inte får ihop sin budget.

De ekonomiska föreningar som kommer till Coompanion, liksom stiftelser, ideella föreningar och andra, uttrycker ofta att de upplever svårigheter i kontakt med banken när de vill öppna bankkonto eller få hjälp med finansiering på grund av att man har en "avvikande" associationsform, även om ekonomisk förening är en företagsform precis som AB.

Banker har krav på sig att, som del i penningtvättsförebyggande arbete, granska företrädare och säkerställa vem som är verklig huvudman. En verksamhet som är demokratiskt ägd av ett större antal medlemmar, med en oregistrerad styrelse och ordförande som s k alternativ verklig huvudman, passar dåligt in i system anpassade utifrån aktiebolagsnormen. Det är också ett reellt problem att föreningsformen utnyttjas för penningtvätt och välfärdsbrottslighet i syfte att "verka under radarn" (se tex Finanspolisen, 2024) vilket också kan medföra att banker, som ska identifiera riskfaktorer, stoppar dessa associationsformer redan i dörren. En studie genomförd av Svensk Kooperation stärker delvis bilden av att banker och finansiärer helst inte har kooperativ som kunder;

"25 procent av de nyare kooperativa företagen (...) uppger att de haft svårt att få finansiering och 27 procent att de har upplevt motstånd eller hinder mot att driva verksamhet i kooperativ företagsform." (*Villkor för kooperativt småföretagande, Svensk Kooperation, 2024, läs mer här: www.svenskkooperation.se*)

Arbetsintegrerande sociala företag

Dalarnas arbetsintegrerande sociala företag (ASF) har en bred produkt- och tjänsteportfölj, bland annat: arbetsförmågeutredning, bygg och fastighetsskötsel, byggnadsvård, hushållsnära tjänster, catering, flyttjänster, städning och lokalvård och återbruk. Sidan www.asfidalarna.se synliggör vilka företag som finns och de tjänster företagen erbjuder. Skoopi är de arbetsintegrerande sociala företagens intresseorganisation. De arbetar för att främja företag som skapar anpassade anställningar och möjligheter till arbetsträning, vilket bidrar till social hållbarhet. De ger också möjlighet för ASF att visa upp sig på ASF listan där man även kan söka via län. www.skoop.coop/frisok

Många ASF vill växa och utvecklas men har stort behov av stöd och samverkan då man ofta saknar egna resurser att driva mer omfattande utvecklingsarbete. Förutsättningar och finansieringsbehov hos ASF kretsar ofta kring en bra samverkan med kommunen, tillgång till lokaler och lönestöd.

Eftersom lönebidrag betalas ut i efterskott har de flesta ASF behov av krediter hos sin bank för att klara likviditetsutmaningarna som följer av att behöva ligga ute med lönekostnader.

För dessa krediter krävs vanligen borgensåtaganden eller kreditgarantier. Inte sällan går styrelseledamöter i personlig borgen för ASF, vilket medför att de tar en privatekonomisk risk för att bidra till minskad arbetslöshet och integration.

Många ASF grundas med en låg medlemsinsats, för att möjliggöra att även låginkomsttagare kan bli medlemmar. För att få banklån kan ASF ha behov av att stärka eget kapital, genom tex förlagsinsatser eller investeringar i medlemmar. ASF kan ha behov av lån för investeringar i samband med utvecklingssatsningar eller att man vunnit en upphandling och behöver investera för att klara den.

Hyresgarantier för lokaler eller garantier för leasing av fordon och maskiner kan underlätta när ett ASF ska starta eller växa. När ASF startats av t ex en församling och byggt upp en fungerande verksamhet med positivt kassaflöde kan anställda ges möjlighet att köpa och driva vidare verksamheten. Då kan lån och krediter vara nödvändiga för att medarbetarna ska kunna ta över.

En utmaning för många ASF är att de ständigt konkurrerar med offentliga aktörer som Samhall, Kriminalvården och kommunala arbetsmarknadsenheter (AME) vad gäller försäljning av tjänster såsom arbetsträning. ASF kan ofta erbjuda stora kvaliteter och samhällsbesparingar, t ex att personer kan gå från bidrag till arbetsträning och vidare till att bli anställd, medlem och ägare. Dessa mervärden är svåra att ta betalt för när offentliga aktörerna uppbär offentligt stöd och har en helt annan kostnads massa än ASF. Den låga arbetslösheten i Dalarna gör också att de som är långtidsarbetslösa här står väldigt långt ifrån att uppfylla de ordinarie kraven på arbetsmarknaden och kräver mer omfattande stöd. När de statliga lönebidragen kompenserar för en allt lägre del av lönekostnaden, samtidigt det krävs ökade resurser för anpassningar i arbetstempo, nära handledning och individuellt arbetssätt, går ekonomin inte ihop för många ASF.

Här är därför de kommunala lönebidragen som vissa kommuner i Dalarna erbjuder mycket viktiga, tillsammans med att de är kund på det arbetsrehabiliterande benet och köper arbetsträningsplatser, på ett för företaget ekonomiskt förutsägbart sätt. Utöver affärerna med privatpersoner och företag är detta, tillsammans med reserverade upphandlingar av varor och tjänster till offentliga aktörer, viktiga komplement för ett fungerande kassaflöde.

Då många av medlemmarna/ägarna till ASF kommer ur målgruppen själva och kan haft dålig ekonomi och inte sällan skuldsaldo hos kronofogden, blir kontakter med banker och kreditinstitut ofta extra utmanande. Kompletterande säkerheter, såsom de garantier Mikrofonden erbjuder, är ofta avgörande för att företagen ska få lån. Sammantaget utgör finansieringen av ASF ett pussel av olika intäktskällor och blandade finansieringslösningar anpassade för denna typ av företag.

Läs berättelsen om hur ett framgångsrikt ASF i Dalarna kunde växa och skapa jobb och vilka hinder och utmaningar som påverkade verksamheten och bidrog till dess nedläggning, se Bilaga 1.

Föreningslivet, ideella och idéburna organisationer

Idrott och hälsa

Idrottsföreningarna har ofta konkreta investeringsbehov, klubblokaler, hallar, anläggningar där bidrag inte alltid täcker hela investeringen eller det finns behov av likviditetsförstärkning eller lån innan projektmedel eller bidrag betalas ut. Det är mycket vanligt att idrottsföreningar samlar in lokalt kapital från boende och lokala företag när de vill möjliggöra något initiativ eller någon investering, vilket är förenat med större framgångar i de mer kapitalstarka bygderna. Mikrofonden har i andra regioner hjälpt idrottsföreningar som utöver projektmedel och stöd från kommunen behövt garanti för lån eller kompletterande förlagslån för att kunna genomföra investeringar i idrottsanläggningar.

Socialt arbete

Ideella föreningar och idéburna organisationer som syftar till att ge stöd och insatser för socialt utsatta grupper i samhället (exempelvis kvinnojourer, stödföreningar för missbrukare och härbärgen), där insatserna från kommunerna och andra offentliga organ inte räcker till, driftas ofta genom bidragsfinansiering och gåvor. Ibland kan det finnas samverkan med och stöd från lokala företag och privat näringsliv. När säkra intäkter finns genom tex IOP-avtal eller beviljade projekt kan kompletterande finansiering behövas såsom en kontokredit för likviditetsförstärkning under perioder när utbetalning av bidrag eller projektmedel görs i efterskott. Tillgång till lokaler kan kräva en deposition, vilket kan vara svårt för en förening. Då kan en hyresgaranti göra stor skillnad. Ibland kan verksamheterna behöva göra större investeringar som kräver lån. För att få tillgång till krediter krävs ofta kompletterande säkerheter såsom borgen – vilket kan vara svårt och betungande för de ideellt engagerade, som redan gör stora insatser för verksamheten.

Ideella föreningar inom den sociala sektorn är en underutnyttjad resurs för att lösa samhällsutmaningar. De bär på kompetens och närhet till målgrupper som kommun och region har svårt att komma nära. Föreningar saknar ofta resurser för att nå sin fulla potential där professionella och ideella kan bedriva verksamhet tillsammans, exempelvis kvinno- och tjejjourer och organisationer som vänder sig till personer med psykisk ohälsa. Det förtroendekapital och nätverk som dessa organisationer besitter är en stor tillgång.

Exempel: Ria Hela Människan Falun – blandad finansiering möjliggjorde tak över huvudet för hemlösa

Hela Människan Falun är en ideell förening. I en äldre byggnad, Riastugan, centralt i Falun erbjuder föreningen måltider och stöd till hemlösa och andra socio-ekonomiskt svaga grupper.

Föreningen såg ett stort behov av att även erbjuda en sängplats för de många hemlösa som saknar bostad. I Dalarna finns över 700 personer som lever i hemlöshet. Hela Människan Falun är ett exempel på blandad finansiering. För att de skulle ha förutsättningar att tillhandahålla lågtröskelboende och hjälpa Falu kommun att stötta kommunens hemlösa, behövde de få tillgång till finansiering för de investeringar de behövde göra. Genom ett IOP-avtal, Idéburet Offentligt Partnerskap, med kommunen kunde driften säkras, men när de skulle köpa en fastighet för verksamheten blev det stopp hos banken. Banken krävde att kommunen skulle gå in med borgen för att bevilja ett lån, vilket kommunen inte kunde göra.

Här var det sociala finansinstitutet Mikrofonden en avgörande faktor för att föreningen skulle sy ihop den finansiering som krävdes för att kunna starta verksamheten. En större garanti från Mikrofonden möjliggjorde ett lån från medlemsägda Ekobanken och ett kompletterande förlagslån från Mikrofonden gav budget för iordningställande. Utöver samverkan med den offentliga och egna sektorn har Ria Hela Människan också samarbetat med den privata sektorn. T.ex. lokala handlare som donerat livsmedel som delats ut i matkassar till behövande.

Folkbildningen och kulturens roll för en attraktiv och levande region

Studieförbund och folkhögskolor är viktiga arenor för kultur och folkbildningen som bidrar till att bredda kulturdeltagandet, inte minst i landsbygder, och ger möjlighet till kulturutövande för fler. Studieförbunden har betydelse för den lokala och regionala kulturella infrastrukturen t ex genom lokaler för övning och framförande av en bredd av konstformer. Studieförbund är ofta viktigt stöd för ideella föreningar och dess utveckling. Hittills har man även kunnat bidra ekonomiskt för föreningars aktiviteter, utveckling, bildning och kultur, som bidragit till att även kulturutövare (såväl professionella, semi-professionella och icke-professionella) stöttas genom att de får uppdrag.

Folkhögskolor bidrar till hälsa och kompetensförsörjning, genom att individer som av olika anledningar inte klarat skolan kan få möjlighet att utvecklas när de får rätt förutsättningar. Såväl studieförbunden som folkhögskolorna bidrar till livslångt lärande och ökad allmänbildning. Konstruktionen av folkbildningen i Sverige är unik och har betydelse för demokratin och motverkar utanförskap genom att få fler att bli delaktiga i det demokratiska arbetet.

Folkbildningen har förmåga att agera snabbt där behov finns, exempel på detta är hur verksamhet för personer som är nya i Sverige upprättades snabbt vid flyktingvågen 2025 och för ukrainare i samband med Rysslands invasion. Att folkbildningen ges ekonomiska förutsättningar att stödja föreningsliv och en infrastruktur för lokalt kulturliv, som i förlängningen bidrar till levande samhällen och förbättrad folkhälsa i hela landet, är något som bland annat SKR lyfter i ett ställningstagande (2025).

Dalarnas Bildningsförbund är samverkansorgan för folkbildningen i Dalarna, ett gemensamt forum för studieförbunden, folkhögskolorna och kulturinstitutioner i länet. Förstudien visar att dessa verksamheter, genom sin storlek, generellt inte ser behov av hjälp att tillgå kompletterande finansiering. Driftsfinansieringen består till största delen av offentligt stöd. Stödet till folkbildningens organisationer har på många håll i Sverige varit föremål för prövning och neddragning. Bland kommuner har bidragen till studieförbunden minskat med nästan 20 procent i reala tal på 25 år och drygt 20 kommuner ger inget stöd till studieförbunden överhuvudtaget (SKR, 2025). Intervjuer genomförda som del av förstudien visar att folkbildningen delvis står inför ny verklighet, där både föreningsliv och folkbildning har börjat ställa om och söka andra former av finansiering.

Många organisationer söker projektmedel av mindre skala. Dock finns behov kompetenshöjande insatser för att kunna bedriva en mer omfattande projektverksamhet. I ett större perspektiv skulle det även behövas stödfunktioner så att föreningsliv och folkbildning kan ta del av till exempel medel från ESF och andra EU-fonder. Lokala föreningar i Dalarna är i regel för små för att kunna klara den typen av projektorganisation som krävs. Därför drivs ibland projekt via studieförbund. Folkbildning och större föreningar har i regel inte svårigheter med likviditet, utan det är avsaknad av medel för att kunna utföra samhällsbärande insatser som man ser behov av. Neddragningar har lett till att många musikverksamheter varit tvungna att läggas ner. Här är möjlighet till statligt stöd avgörande.

Landsbygdsutveckling och samhällsentreprenörskap för lokal utveckling

Dalastrategin 2030 lägger vikt vid betydelsen av att det ska vara attraktivt att bo och leva i hela regionen och att tillgång till lokal service, kultur etc är viktiga delar. Digitalisering och internettillgång lyfts också i strategin. Lokal platsutveckling är en strategisk process där lokala aktörer gemensamt utvecklar attraktiva livs- och affärsmiljöer som stärker den lokala ekonomin, sysselsättningen och företagandet. Platsutveckling handlar inte bara om fysisk infrastruktur, utan också om att utveckla och implementera långsiktiga strategier för hållbar samhälls- och näringslivsutveckling utifrån lokala behov, villkor och förutsättningar. Genom att kombinera näringslivsutveckling, kompetensförsörjning, social innovation och lokalsamhällesdriven utveckling kan platsutvecklingen skapa ökade affärsmöjligheter och tillväxt för små och medelstora företag.

Samverkan mellan olika sektorer är avgörande för att bygga resilienta och attraktiva samhällen där företag kan växa och etablera sig långsiktigt. En avgörande del av lokal platsutveckling är att skapa en gemensam vision och målbild för platsen genom dialog och samverkan med lokalbefolkningen och andra aktörer. Deras engagemang säkerställer att utvecklingsinsatserna är förankrade i de lokala behoven och långsiktiga ambitioner för området. Genom en systematisk samverkan mellan lokalsamhälle, näringsliv, civilsamhälle, akademi och offentliga aktörer kan platsutveckling skapa en hållbar och långsiktig tillväxt i både stad och landsbygd. Genom lokal utvecklingsplanering på landsbygderna, stödstrukturer, verktyg och samverkansnoder möjliggörs företagets tillväxt, konkurrenskraft, hållbara affärsmodeller och kompetensförsörjning. Utan förbättrad platsattraktion inga företag. Utan företag ingen platsattraktion.

Ur lokala utvecklingsgruppers engagemang och mobilisering finns formerna för lokal social innovation och innovationsledning, vilket bör identifieras och stödjas för att lyfta fram sociala entreprenörer och civilsamhällets entreprenörskap och arbetet med att bygga attraktiva platser och livsmiljöer.

Exempel på konkreta initiativ som pågår i Dalarna och kommer ha olika former av och ofta större kapitalbehov;

- Energigemenskaper utvecklas i byarna, studiecirkel pågår med ambition att starta lokal gemensam produktion av förnyelsebar energi på flera platser, vilket skulle innebära behov av större investeringar.
- Gemensamma initiativ kring att lösa bostadsbehov genom byggemenskaper och idéburet byggande. Dessa projekt kräver större investeringar som ofta behöver lösas genom blandad finansiering och garantier som kompletterande säkerheter. Se t ex byggemenskaper.se
- Odlas lokalt och tillsammans växer utifrån ett beredskap initiativ på många landsbygder runt om i Dalarna. Detta kan leda till nya kooperativ och föreningar i behov av finansiering.
- Utveckla befintliga fiberföreningar där bygden äger och driftar sina lokala fibernät med nya former av service och digitala lösningar som kan kräva nya investeringar.
- Utveckla den lokala infrastrukturen kring sportanläggningar och idrottsplatser, med föreningsägda anläggningar där kultur och idrott kan samnyttja nya lokaler och platser.
- Bygga ut och stärka bygdernas möjlighet till att utöva kultur och ta del av kulturella upplevelser genom att etablera sk. "kulturnät" där man erbjuder kultur genom tillgång till höghastighetsfiber.
- Renovering (energieffektivisering, handikappanpassning, byte av VA, större underhållsinsatser) av befintliga hembygdsgårdar, bygdegårdar och folkets hus.
- Start av kooperativa lanthandlar, förskolor, skolor och äldreboenden, för att möta att kommersiell och offentlig service flyttat från orten.

I Dalarna finns ca 350 lokala utvecklingsgrupper som samverkar med bla. bystugeföreningar och hembygdsgårdar och Folkets Hus. Detta är en stark och påtaglig lokal utvecklingskraft som snabbt och konkret kan identifiera behov, utmaningar och lösningar till lokala samhällsutmaningar och är en källa till nya idéer och lösningar – dvs. en stark innovativ kraft som behöver kanaliseras och stödjas genom lokal innovationsledning. Läs mer på www.helasverige.se/dalarna

Exempel: Bygdebolag - verktyg för lokal service som kan göra det attraktivt att bo i hela regionen

Bygdebolag är en del av den sociala ekonomin och verkar i gränslandet mellan ideell, offentlig och privat sektor, där de med stora arbetsinsatser och begränsat stöd fyller viktiga tomrum som gör att Sveriges landsbygder kan fortsätta leva. Bygdebolag kan organisera sig på olika sätt och det är vanligt att kombinera olika associationsformer och kapitalformer för att möjliggöra utvecklingsprojekt. Ofta är det större händelser, som exempelvis att skolan eller lanthandeln lägger ner, som gör att bygden mobiliseras. Bygdebolag har sin bas främst i lokalt ägande och lokalt kapital, vilket ibland kompletteras med banklån eller krediter. Genom att också driva delar av arbetet i en ideell förening öppnas dörrarna till offentligt kapital, såsom olika bidrag eller Leaderprojekt. Det finns flera framgångsrika bygder att inspireras av, exempelvis Stjärnsund i Dalarna, Glommersträsk i Arvidsjaur, Önnköping i Hörby och Ramberg i Lindesberg. Fler exempel finns i handboken: www.helasverige.se

Exempel: Visit Village - regenerativ besöksnäring

Visit Village ekonomisk förening bildades 2022 med syftet att lyfta småskalig, genuin och hållbar besöksnäring på Dalarnas landsbygder och därigenom stärka den lokala ekonomin i de deltagande byarna. Föreningen sammanför byarnas besöksnäring-aktörer och stärker deras unika erbjudanden genom att samla vision, varumärke, hemsida, marknadsföring, paketerbjudanden mm under samma paraply. Föreningen omfattar hela Dalarna och har hittills byggt upp lokala kretsar i sex byar (Siljansnäs i Leksand, Vikarbyn i Rättvik, Venjan i Mora, Särna i Älvdalen, Svärdsjö i Falun och Dala-Floda i Gagnef). I dagsläget har föreningen ett 70-tal medlemmar och drivs av en engagerad styrelse med fötterna i besöksnäringen. Visit Village har drivits fram inom ramen för två ERUF-projekt och är i startgroparna med att komma igång och generera intäkter och stå på egna ben. Föreningen har också fått stöd från Leksands sparbank. Den stora utmaningen framöver handlar om att kunna fortsätta drifva föreningen när projektet tar slut under 2025 och innan man kommit igång med att generera tillräckligt med intäkter. Föreningen uppmuntrar att stötta Dalarnas fantastiska landsbygd genom att t ex förlägga konferenser och möten i de byar som är med i Visit Village. Läs mer om föreningen här: www.visitvillage.se

Fiberföreningar - när den lokala och sociala ekonomin möjliggör infrastruktur för digitalisering

I Dalarna finns 10 fiberföreningar som initialt hade stora kapitalbehov för att göra de omfattande investeringar som krävdes för att tillgängliggöra snabbare bredband och möjlighet till digitalisering i hela regionen. Fiber- eller bredbandsföreningarna är i grunden ekonomiska föreningar anslutna till den nationella föreningen Byanätsforum, som har samarbete med Coompanion, Hela Sverige ska Leva, LRF och Svenska Stadsnätsföreningen. Fiberföreningarna har behov av fortsatta investeringar framförallt utifrån ökade samhällskrav på robusthet och krisberedskap. Fiberföreningarna kommer att behöva kompletterande säkerheter då de som ekonomiska föreningar har svårare att få finansiering.

Energigemenskaper

Energigemenskaper är enligt såväl EU som Svenska Energimyndigheten en viktig del av framtidens energisystem. Energigemenskaper är en sammanslutning av medlemmar som producerar, konsumerar, lagrar och, eller säljer energi inom gemenskapen. Energimyndigheten lyfter att de fyller en viktig roll för att öka delaktigheten hos olika aktörer inom energisektorn och få fler aktörer involverade i produktionen och användningen av energi, vilket ökar möjligheterna till lokal utveckling och kan stärka energisystemet. Energigemenskaper kan också bidra till att stärka beredskapsförmågan och minska sårbarheten för externa störningar. I Europa finns idag många energigemenskaper. Organisationen REScoop samlar över 2000 energigemenskaper med totalt 1,5 miljoner medlemmar. I Sverige finns endast ett fåtal men det är en växande rörelse, en bidragande orsak är att EUs paket Ren Energi från 2018, som bland annat handlar om att genomföra förändringar för att undanröja hinder, ännu inte genomförts fullt ut i Sverige.

Under den studieresa som genomförts under förstudien gjordes besök till Coopernico, ett kooperativ för energigemenskaper i Portugal. Kooperativet har över 6600 medlemmar och mobiliserar kooperativt kapital till lokala energigemenskapsprojekt som ger medlemmarna tillgång till billigare el. I Sverige har bl.a. Coompanion arbetat aktivt för att ge stöd och verktyg för energigemenskaper, bland annat genom verktyget Framtidskraft. I Dalarna pågår ett projekt i samverkan mellan Coompanion Dalarna och Hela Sverige ska leva Dalarna som stöttar grupper på tre orter som är i uppstartsfasen för att skapa lokala energigemenskaper. Byarna Bingsjö, Vikarbyn och Grangärde deltar i en gemensam studiecirkel under hösten 2025, där kunskap om energigemenskaper byggs upp utifrån platsernas specifika förutsättningar och deltagarnas önskemål. Här deltar också lokala energibolag och elnätsägare för att också lära mer om företeelsen men också för att stödja de lokala initiativen på längre sikt. Finansiering av lokala investeringar kommer att bli en avgörande fråga för förverkligande och implementering.

Föreningen Sveriges Energigemenskaper verkar för att genom samarbeten ge lokalsamhällen möjlighet att dela bästa praxis och framgångsrika lösningar för att skapa mer hållbara och motståndskraftiga energigemenskaper och har som mål att 50 % av Sveriges kommuner ska ha minst ett initiativ för en energigemenskap inom tre år. Här finns alltså en stor potential och större kommande finansieringsbehov.

Bygdegårdar, folkets hus och parker - viktiga mötesplatser för kultur och social sammanhållning

Bygdegårdar och folkets hus spelar en viktig roll som samlingsplats, tillgängliggöra lokaler för lokala föreningar, kulturevenemang, fester och kalas som alla är viktiga för lokalsamhällets sammanhållning såväl som ortens attraktionskraft. Föreningarna kan erhålla olika typer av bidrag och söker ibland projektmedel för att utveckla ny verksamhet men ofta behöver dessa medel kompletteras med andra former av finansiering t ex för att klara likviditeten om utbetalning av projektmedel dröjer. Det finns flera exempel runt om i landet på hur Mikrofonden använts för att få tillgång till den finansiering som behövs.

Vid renoveringar eller investeringar i t ex solceller eller avloppslösning, där ett kommunalt bidrag inte täcker hela kostnaden, har en garanti från Mikrofonden gett tillgång till kompletterande lån, se t ex Grolanda Bygdegård. I Hällestad fick hembygdsföreningen hjälp från Mikrofonden för att kunna skapa en ny bygdegård där det saknats (läs mer här). Folkets Hus i Vrena beviljades projektmedel men behövde en en garanti som kompletterande säkerhet för banklån för att klara likviditeten.

Idéburet byggande, bo- och byggemenskaper – lokaler och bostäder på nya sätt

I Dalastrategin 2030 lyfts bostäder främst som ett behov i städerna. Men enligt organisationen Hela Sverige ska Leva saknas ca 50 000 bostäder i mindre samhällen och landsbygder runt om i landet. Många kommuner tar inte sitt bostadsansvar, att bygga lägenheter för alla, inte bara marknadens behov, menar man. Pandemin bidrog också till att utflyttningen från storstadslänen ökade för första gången på 50 år. Landsbygden har på kort tid gått från en plats som ska "räddas" till en plats fylld med möjligheter. Organisationen pekar på att det behövs nya lösningar, att det nu är föreningar och lokalt ägda bygdebolag utan vinstintresse, byggemenskaper och kooperativa hyresrättsföreningar – olika former av idéburet byggande – som står för byggandet av flerbostadshus på landsbygderna, oftast där det finns en modig kommun. De projekt som genomförts eller är under planering visar på stora kapitalbehov.

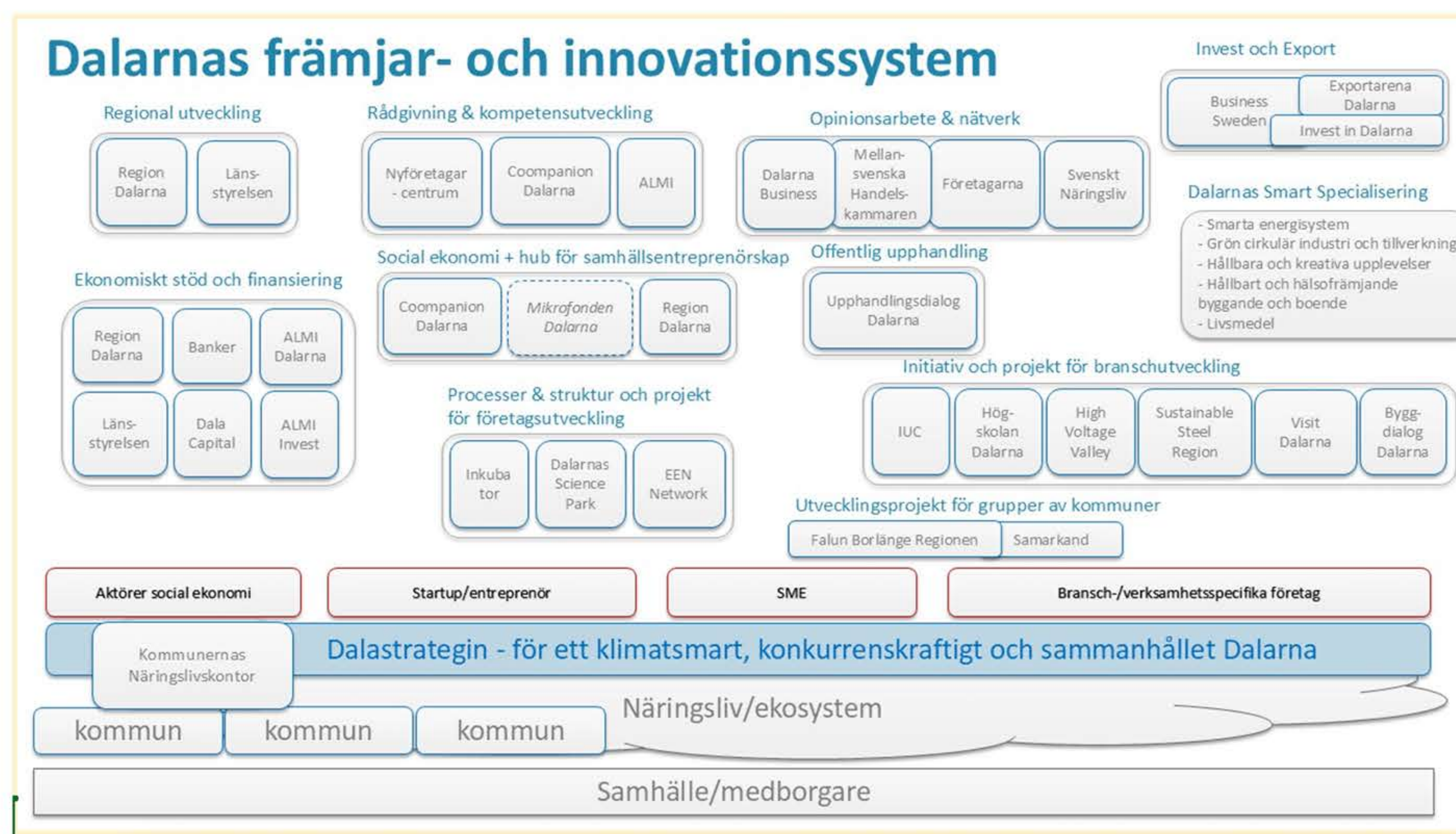
I Dalarna deltog Bysjöstrand Ekoby Ek. För. i ett Vinnova-projektet "Bygatan", tillsammans med ytterligare två byggemenskaper i Sverige. Här identifierades just finansiering som ett av de största hindren till att inte fler liknande initiativ fick fotfäste där behovet av byggbar mark är stor, t ex i flera byar och på många mindre platser som upplevs som attraktiva för många storstadsbor att flytta till.

Coompanion (bla Coompanion Östergötland) har arbetat aktivt med att främja byggemenskaper och idéburet bostadsbyggande sedan 2018 och tagit fram och tillgängliggjort utbildningsmaterial, studiecirkelar och vägledningar, bland annat översikt över finansiering i olika faser. Här lyfts Boverkets startbidrag som en viktig pusselbit i tidig fas. Mikrofonden lyfts som möjlighet att få tillgång till riskvilligt kapital under projektering, eller vid behov kompletterande säkerheter under byggfas. De erfarenheter som dragits i tidigare projekt (bla Vinnovaprojektet Divercity) är att finansiering ofta är det största hindret och banklån kräver intresse, kunskap om den sociala ekonomins associationsformer och vilja att hitta lösningar såsom att nyttja Boverkets kreditgaranti för ett byggkreditiv i kombination med lokalt och mer riskvilligt kapital. De kooperativa medlemsbankerna, särskilt Ekobanken, är den bank som aktivt deltagit i samverkansprojekt, bidragit till att utveckla kunskap och stöd och hittills finansierat flest byggemenskaper i Sverige idag. En enkätstudie om impact investeringar visar att det finns ett intresse att investera i idéburet bostadsbyggande men behov av att utveckla investeringsalternativ som matchar olika risknivåer. En del kan tänka sig att investera direkt men fler föredrar att investera via en fond. Investerarna vill också se samverkanslösningar och kopplingar till offentliga system, såsom Boverkets kreditgarantier till bostäder. Rapporten pekar på att hybridmodeller, såsom att kombinera offentlig och privat finansiering, kan minska risken och öka investeringsviljan. (Lagander och Nilsson, Coompanion, 2025).

Vilka aktörer finns och vad mer behövs för en fungerande social finansmarknad i Dalarna?

I Dalarna finns en bredd av aktörer och systemet kring bidragsfinansiering är relativt välutvecklat. För de aktörer som möter kraven finns möjlighet att tillgå krediter från lokala sparbanker eller de större affärsbankerna. Medlemsägda banker såsom Ekobanken och JAK finns digitalt tillgängliga. De är själva del av och samverkar inom den sociala ekonomin, bland annat genom att stödja utvecklingen av Mikrofonden som struktur och fond för riskvilligt kapital till den egna sektorn. Dalarna saknar dock en regional Mikrofond som i andra regioner fungerar som social finans-intermediär och plattform för att mobilisera kapital från en bredd av aktörer. De lokala sparbankerna och ömsesidiga bolag såsom Dalarnas Försäkringsbolag, liksom en del företag inom näringslivet bidrar aktivt genom att avsätta del av sin vinst till sponsring och stöd till föreningslivet. Stiftelser och filantropiska medel förekommer.

Illustration av innovations- och stödstrukturen i Dalarna

Illustrationen visar en karta över Dalarnas främjar- och innovationssystem, det vill säga de regionala aktörer, där majoriteten är offentligt finansierade, som kan stötta företag och entreprenörer i olika faser. Systemet utvecklas sedan några år tillbaka för att även kunna stötta aktörer inom den sociala ekonomin som sociala företag. Än finns stor utvecklingspotential, t ex finns det ingen aktör med riktad finansiering till den sociala ekonomin förutom Region Dalarnas utvecklingsstöd för sociala företag samt bidrag till civilsamhället, som verksamhetsbidrag, stöd till utvecklingsprojekt och stipendier, som riktar sig till ideella föreningar, folkrörelser, studieförbund och politiska ungdomsförbund med verksamhet i hela länet. En lösning med en Mikrofond Dalarna som kan erbjuda "nya" finansieringsformer för aktörer i den sociala ekonomin skulle vara ett stort steg framåt.

Det offentligas roll och stödstrukturen i Dalarna

Region Dalarna

Region Dalarna har en viktig roll i stödet och utvecklingen av den regionala stödstruktur för att tillsammans med länets kommuner, företagsfrämjare och andra aktörer utveckla en regional grogrund för ett starkt innovations- och tillväxtklimat för samhälls-entreprenörskap, socialt företagande och sociala innovationer i Dalarna. Uppdraget att främja entreprenörskap inom socialt företagande i Dalarna omfattar bland annat utvecklingsstöd för sociala företag och ett uppdrag till Coompanion att driva och utveckla Hubb för samhällsentreprenörskap och sociala innovationer.

Regionen har som målsättning att utveckla användandet av verktyg såsom IOP och socialt ansvarsfull upphandling. Ett viktigt steg i detta är utvecklingen av den vägledning som tagits fram under denna förstudie.

Via Region Dalarna kan den sociala ekonomins aktörer ansöka om bidragsmedel till sina verksamheter, i form av verksamhets- och projektstöd. Projekt ska vara i linje med och bidra till målet för Dalastrategin. Dalarna har som enda region i Sverige en gemensam plan för kultur och folkbildning. Planen visar hur kulturverksamheten och folkbildningen ska utvecklas och främjas i regionen, i linje med Dalastrategin. Utifrån planen ansöker Region Dalarna om statliga medel från Statens Kulturråd. Regionen har som mål att också utveckla en handlingsplan för den sociala ekonomin och det finns en uttryckt önskan om att tillsammans skapa en plattform för social ekonomi och social innovation.

Kulturfond

Region Dalarna genomför en förstudie där de tittar på möjligheter och upplägg för vad de kallar en kulturfond som potentiellt skulle kunna jobba med blandfinansiering, både bidrag via offentliga medel och kapital från privat sektor. Här finns möjligheter till samverkan utifrån de förslag och modeller som lyfts i denna förstudierapport.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen Dalarna erbjuder vissa bidragsstöd tex för förvaltning av kulturhistoriska byggnader och för byggande av bostäder för äldre. Länsstyrelsen i Dalarna drev under många år det nationellt mycket uppmärksammade projektet Upphandlingsdialog Dalarna, UDD. Ett initiativ som nu lever vidare genom samverkansavtal mellan kommuner i Dalarna, Region Dalarna, Länsstyrelsen och Coompanion Dalarna och har sin organisatoriska hemvist hos Upphandlingscenter Falun Borlänge regionen. Ett fokusområde i UDD är socialt ansvarsfulla upphandlingar. Som en del av denna förstudie revideras nu UDD:s metodskrift En dalamodell för socialt ansvarsfull upphandling för att även inkludera bl.a. IOP.

Kommunerna

Kommunerna i Dalarna kan erbjuda olika typer av föreningsbidrag, huvudsakligen till ideella föreningar inom den sociala ekonomin. Bidrag kan tex ges till arrangemang, såsom kulturarrangemang, som riktat stöd och avtal för föreningar med verksamhet inom kultur och fritid, såsom skötselbidrag till anläggningar, verksamhetsbidrag eller till utvecklingsarbete och projekt.

Kommunerna har också en viktig roll i att stödja och samverka med den sociala ekonomin, inte minst arbetsintegrerande sociala företag som, om de får goda förutsättningar, kan bidra till social innovation och stora besparingar för det offentliga. Se t ex SKRs handbok om samverkan med sociala företag samt stycket nedan om den uppdaterade vägledningen som förstudien tagit fram. **Länk till SKR handbok**

Socialt ansvarsfull upphandling, Idéburet Offentlig Partnerskap och sociala utfallskontrakt som verktyg

Socialt ansvarsfull upphandling, Ideburet-offentligt partnerskap (IOP) och sociala utfallskontrakt är viktiga verktyg som det offentliga kan använda sig av för att finansiera och främja samverkan mellan det offentliga och den sociala ekonomin men också möjliggöra utveckling, implementering och spridning av nya lösningar och sociala innovationer. Antalet IOP:er i Dalarna varierar, när denna rapport skrivs verkar det finnas cirka 10-15 st, främst i Falun, Borlänge och Hedemora. Antalet socialt ansvarsfulla upphandlingar i Dalarna är svårare att uppskatta. Upphandlingscenter FBR som är partner i projektet har gjort ett 30-tal sådana sedan 2016 när LOU reviderades, och man har en målsättning om att göra 5 stycken per år.

Forskaren Nachemson-Ekwall lyfter att kommunen genom att köpa eller upphandla tjänster från verksamheter (inom den sociala ekonomin), kan bidra till att man kan bygga upp en etablerad kundstruktur och en ekonomisk bärkraft och uppvisa en återbetalningsförmåga som kan vara avgörande för att få till blandfinansiering och tillgång till andra typer av kapital. (Nachemson-Ekwall, 2025-09-05).

Som en del av denna förstudie har Upphandlingsdialog Dalarna tagit fram skriften En dalamodell för socialt hållbar upphandling (2025) som syftar till att vägleda och inspirera aktörer inom både offentlig och privat sektor att ta sitt sociala ansvar. Här finns information om gällande lagstiftning och rekommendationer för hur upphandling kan användas som ett strategiskt verktyg och bidra till inte bara ekonomiska mål utan verklig förändring och samhällsnytta, i linje med Dalastrategins vision. Läs mer och ta del av materialet via Upphandlingsdialog Dalarna www.upphandlingsdialogdalarna.se

Statligt stöd och EU-finansiering

EU har under de senaste åren tydligt markerat att den sociala ekonomin är en central del i att möta komplexa samhällsutmaningar. I den handlingsplan för social ekonomi som antogs 2021 satsar Europeiska kommissionen 2,5 miljarder euro under en sjuårsperiod för att stärka sektorn. För svenska aktörer som föreningar, sociala företag och andra idéburna organisationer innebär detta ökade möjligheter att söka stöd genom bland annat Europeiska socialfonden (ESF+), Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och andra programområden. Många föreningar söker stöd från Leader, ett landsbygdsutvecklingsprogram som finansierar lokala projekt för ökad delaktighet, innovation och hållbar utveckling som är tillgängligt via Svenska Jordbruksverket. EU prioriterar satsningar på sysselsättning, inkludering, kompetensutveckling, innovation och hållbar lokal utveckling, vilket skapar finansieringsmöjligheter för en bredd av verksamheter inom den sociala ekonomin i Sverige.

Främjare och paraplyorganisationer

Coompanion – nyckelaktör i stödstrukturen för kooperativt och socialt företagande

Coompanion Dalarna är en ekonomisk förening med ett sjuttiototal medlemmar och arbetar i hela Dalarnas län. Coompanion är en del av stödstrukturen för den sociala ekonomin och erbjuder kostnadsfri rådgivning – från idéfas till etablerad fas – till alla verksamheter som drivs tillsammans och har samhällsnytta som främsta ändamål. Coompanion-kontoren i Sverige har statligt stöd och ett uppdrag från Tillväxtverket att erbjuda kostnadsfri rådgivning mot affärsdrivande, nykooperativt företagande. I den dagliga verksamheten i Dalarna möter vi dock en bredare målgrupp där även icke-affärsmässiga verksamheter ingår, då dessa många gånger har stora behov av vägledning när det kommer till finansierings- och samverkanslösningar för sina samhällsnyttiga verksamheter. Coompanion driver därför strategiska samarbeten med regionen, kommuner, näringslivskluster, Dalarna Science park, Högskolan i Dalarna, folkbildningen och inte minst gräsrotsorganisationer för att skapa bättre möjligheter för sin målgrupp och för helheten av den sociala ekonomins verksamheter. Under åren har Coompanion-kontor i hela landet sett en stadig minskning av anslaget för driften av sina verksamheter, vilket påverkar möjligheterna att utföra ett gott uppdrag. Denna utveckling kan jämföras med den för Almi, som erhåller ett omfattande statligt stöd som möjliggör för en bred palett av tjänster inom såväl rådgivning som finansiering, riktade mot vinstdrivande företag. I denna förstudierapport vill vi därför understryka betydelsen av den sociala ekonomins samhällsnyttiga och kostnadsbesparande arbete, som borde ges samma förutsättningar till främjande och finansiering med våra gemensamma, offentliga medel. Läs mer på www.coompanion.se

Skoopi

Skoopi är de arbetsintegrerande sociala företagens intresseorganisation och organiserar företag som har som främsta syfte att integrera människor som står långt från arbetsmarknaden in i arbetsliv och samhälle. Skoopi Dalarna arbetar tillsammans med övriga regioner inom Skoopi för att förbättra förutsättningar för att driva arbetsintegrerande sociala företag (ASF) i Sverige. Organisationen bedriver olika sorter av påverkansarbete, svarar på remisser och deltar i samverkansforum på nationell nivå. Läs mer på www.skoopi.coop/distrikt/dalarna/

Finansiella aktörer

Banker

Bankerna har en central roll i den finansiella infrastrukturen och för verksamheters tillgång till kapital och finansiering eftersom de fungerar som den främsta kanalen för lån, krediter och finansiella tjänster som gör det möjligt för företag och organisationer att starta, driva och utveckla sin verksamhet. Genom att erbjuda rörelsekapital, investeringslån och olika former av krediter möjliggör banker att verksamheter kan hantera både kortsiktiga likviditetsbehov och långsiktiga satsningar. Samtidigt fungerar bankerna som grindvakter, där krav på säkerheter och traditionella riskbedömningar kan göra det svårt för mindre företag, föreningar och sociala företag att få finansiering.

Sparbanker

I Dalarna har de lokala sparbankerna – Leksands Sparbank, Bergslagens Sparbank, Bjursås Sparbank samt Norrbärke sparbank – en central roll för lokal kapitalförsörjning och samhällsutveckling. För företag erbjuder de traditionella banktjänster som lån, krediter och rådgivning, ofta med en större förståelse för lokala förutsättningar än storbankerna. De kan genom sin lokala närvaro och kundkännedom spela en viktig roll för små företag och potentiellt även för sociala företag som annars kan ha svårt att få finansiering. För föreningslivet bidrar sparbankerna inte bara genom sponsring utan också via särskilda stiftelser och fonder där överskott återinvesteras i bygden. Exempel är bidrag till idrottsföreningar, kulturprojekt, hembygdsföreningar och sociala insatser, där medlen gör det möjligt att genomföra aktiviteter som annars inte hade fått finansiering. På så sätt stärker sparbankerna både lokalt företagande och det ideella engagemanget, och bidrar till att skapa attraktiva och livskraftiga samhällen i hela Dalarna. Sveriges Sparbanker totalt återinvesterar varje år cirka 600 miljoner kronor i lokala projekt inom områden som barn och unga, kultur, idrott, utbildning och näringsliv (sparbankerna.se). Leksands Sparbank, som enskilt exempel i Dalarna, återinvesterade nyligen 8,8 miljoner kronor i bygden för att stödja utvecklingsprojekt inom lokalsamhälle, kulturella och sociala initiativ.

Det finns flera exempel på att sparbanker genom att bli medlem i en regional mikrofond och bidra med kapital tex genom förlagsinsatser kan stötta den sociala ekonomins verksamheter på fler sätt än genom föreningsbidrag och sponsring. Genom att bidra till och samverka med en regional mikrofond kan sparbanker få större möjlighet att ställa ut lån eller kontokrediter till verksamheter som saknar annan säkerhet och som utan garanti från Mikrofonden inte hade kunnat få lån.

Kooperativa och medlemsägda banker

Ekobanken Medlemsbank och JAK Medlemsbank har inget kontor i regionen men verkar nationellt. Medlemsbankerna är i grunden ekonomiska föreningar med demokratisk ägandestruktur vilket möjliggör för bankkunderna att vara med att äga och påverka sin bank. Ekobanken är unika i Sverige genom att rikta sin utlåning till verksamheter till dem som aktivt bidrar till samhällsnytta socialt, ekologiskt eller kulturellt. Ekobanken arbetar också aktivt för att främja det sociala företagande och den sociala ekonomins tillgång till finansiering, bland annat som grundare av Mikrofonden, medarrangör till konferenser såsom Lokalekonomidagarna, Stora Sociala Företagsdagen, Idéburet byggande m.m. Banken har genom samverkan med Mikrofonden visat stort intresse och öppenhet för utveckling av nya och kompletterande finansiella instrument som kan främja sektorn. Som en följd av detta har Ekobanken blivit den bank som finansierat och bidragit till att möjliggöra start och utveckling av en stor del av de arbetsintegrerande sociala företagen såväl som de senare årens utveckling av idéburet bostadsbyggande.

Dalarnas Försäkringsbolag och Länsförsäkringar Bank – ömsesidiga bolag ägda av kunderna

Dalarnas Försäkringsbolag använder del av överskottet för att stötta föreningar och har uttryckt intresse av att titta på fler sätt att engagera sig för att stötta den sociala ekonomin. Dalarnas Försäkringsbolag är en del av Länsförsäkringar AB som är ett ömsesidigt bolag och via Länsförsäkringar Bank också är en av Sveriges största banker.

Banken ägs av sina kunder och inte av aktieägare. Banken erbjuder främst traditionella lån och krediter men till skillnad mot affärsbankerna återinvesteras vinsten i verksamheten eller kommer kunderna till del. Det finns exempel på att Länsförsäkringar regionalt blivit medlem i och samverkar med en regional mikrofond för att bidra till att möjliggöra finansiering för lokala kunder.

Affärsbanker

Affärsbankerna är en viktig del av den finansiella infrastrukturen i Sverige och även om de fysiska kontoren är få finns de digitalt tillgängliga i hela Dalarna. Ofta finns erbjudanden om föreningskonton för t ex ideella föreningar. När föreningar och sociala företag har behov av lån och kontokrediter brukar dessa dock vara mycket svåra att få tillgång till om man inte är en mer omfattande och väl etablerad verksamhet. De ökade kraven på bankerna att förebygga penningtvätt och hög grad av automatisering av inhämtande av registrerad data kan vara bidragande till att det är svårt för tex ideella föreningar, som inte är registrerade via Bolagsverket, att få tillgång till lånefinansiering.

Almi - marknadskompletterande finansiering för tillväxt i svenskt näringsliv

Almi Gävle Dala är en del av koncernen Almi AB som ägs av staten. De regionala dotterbolagen ägs till 51 procent av moderbolaget och till 49 procent av regionala ägare och erbjuder lån och affärsutveckling. Almis övergripande syfte är att främja utveckling av konkurrenskraftiga små och medelstora företag och stimulera nyföretagandet i syfte att skapa tillväxt och förnyelse i svenskt näringsliv. Almis uppdrag är att vara marknadskompletterande, det vill säga att inte konkurrera med utan komplettera banker eller andra privata aktörer tex genom att erbjuda mer riskvillig finansiering till högre ränta än bankerna. Almi kan t ex erbjuda lån i ett uppstarten av en verksamhet när banker bedömer det för riskfyllt att erbjuda banklån, eller komplettera banklån och på så sätt dela risk med banken eller andra investerare eller finansiärer. Almi har de senaste åren fått ett ökat fokus på hållbarhet och erbjuder både rådgivning och finansiering, bland annat mikrolån till uppstart av mikroföretag eller unga företag. Almi erbjuder även flexibla företagslån, gröna lån, innovationslån till nya och befintliga företag, samt riskkapital genom Almi Invest.

Det ska finnas men är svårt att hitta exempel på fall där Almi finansierat ekonomiska föreningar, den associations- och företagsform som är utformad för demokratiskt ägt företagande med medlemsnytta och ofta samhällsnytta som huvudsyfte, snarare än vinst och tillväxt. Det finns dock Almi-regioner som visat öppenhet och intresse för dela risk eller nyttja garantier från t ex Mikrofonden för att finansiera affärsmässiga verksamheter inom den sociala ekonomin.

Impact investerare och näringslivets samhällsansvar

Förstudien har identifierat ett antal socialt ansvarstagande företag, nätverk av investerare och filantroper som skulle kunna bidra med kapital till den sociala ekonomin via samverkan och en gemensam plattform såsom Mikrofonden Dalarna. Det kan också vara relevant att hitta samverkan med olika samarbeten inom näringslivet och mellan olika aktörer såsom Samarkand och andra utvecklingsbolag.

Dalarna Sciencepark kallar sig hela Dalarnas innovationsarena – ett forum för näringsliv, akademi och forskning. De hjälper entreprenörer, startups och företag att komma vidare, driver utvecklingsprojekt och arbetar med innovation, hållbarhet och internationalisering. I samband med en av de workshops som genomförts under förstudien lyfte Dalarna Science Park att de ser en potential i att det bland det stora antal företag som de samlar, företag vill växa med ett hållbart fokus, kan finnas dem som skulle ha möjlighet och vilja stötta sociala företag och samhällsnytta.

Mikrofonden Dalarna – ny modell och plattform för finansiering av den sociala ekonomin

Mikrofonden Sverige har genom stöd från Europeiska kommissionen identifierats som en viktig social finansiell intermediär, som bidrar till att möta brister i den svenska stödstrukturen för att möta kapitalbehov som finns hos den sociala ekonomins aktörer. För att verksamheterna inom den sociala ekonomin i Dalarna ska få kännedom om och nyttja den finansiering Mikrofonden kan erbjuda är det viktigt att det finns en regional förankring. Förändringar i regelverk och de tidigare erfarenheter som gjorts inom Mikrofonden och Coompanion (i projekt och i samverkan med regioner och andra aktörer), utgjorde grunden för förstudiens hypotes om att Mikrofonden Dalarna behövde organiseras på ett annat sätt än befintliga regionala mikrofonder. De sju regionala mikrofonderna är, precis som Mikrofonden Sverige, ekonomiska föreningar med en bredd av medlemmar från den sociala ekonomin, främjarsystemet och lokala banker. Oftast har det regionala Coompanion-kontoret en projektledande roll. Associationsformen ekonomisk förening ger möjlighet att arbeta med "kooperativt kapital"; alltså att kapital mobiliseras från medlemmar som vill främja den sociala ekonomin, tex genom förlagsinsatser eller som investerande medlemmar, och utifrån ett ideellt syfte tillgängliggöra finansiering till den sociala ekonomins verksamheter. De regionala mikrofondernas verksamhet är oftast begränsad, men kräver ändå mycket administration och egna styrelser. Skärpningar av regelverket har tydliggjort behovet av stöd och samverkan och lett till att regionala mikrofonder nu inte själva driver finansiell verksamhet, utan verkar genom samarbetsavtal med och i nära samverkan med Mikrofonden Sverige.

Förändrade förutsättningar och regionala erfarenheter som grund för en ny modell

Under det senaste decenniet har de finansiella regelverken successivt skärpts. Bland annat började nya krav gälla för de som bedriver så kallad annan finansiell verksamhet (Lagen (1996:1006) om valutaväxling och annan finansiell verksamhet), från 1 januari 2024. Ytterligare skärpningar har även gjorts gällande att finansiella institut ska medverka till att förhindra penningtvätt och finansiering av terrorism (Lag 2017:630). Det ställs även krav på registrering hos Finansinspektionen och från oktober 2025 infördes en straffskala med upp till 6 års fängelse för att bedriva finansiell verksamhet utan registrering. Det skärpta regelverket kan också begränsa vad regioner och kommuner får göra.

Mikrofonden Sverige är registrerat som finansiellt institut hos Finansinspektionen och kan också vara ett verktyg för regioner och kommuner så att de inte behöver gå utanför sitt huvuduppdrag och riskera att omfattas av krav från finansiella regelverk.

Genom samverkan med intermediärer och olika former av blandfinansiering kan det offentliga gå från att se sig som enbart bidragsgivare till att ta en koordinerande roll. Offentliga medel kan då användas strategiskt för att sänka riskerna och attrahera privat kapital, i linje med EU:s prioriteringar och handlingsplan för social ekonomi.

Mikrofonden Sverige ansvarar för stöd till de regionala mikrofonderna, såväl som utbildning, policys och rutiner för att säkerställa regelefterlevnad, som regleras i samarbetsavtal. De regionala mikrofonderna har, utifrån sektorns behov och förutsättningar, drivits med ideellt syfte och har svårt att själva bära de kostnader som en egen registrering och regelefterlevnadsarbetet innebär.

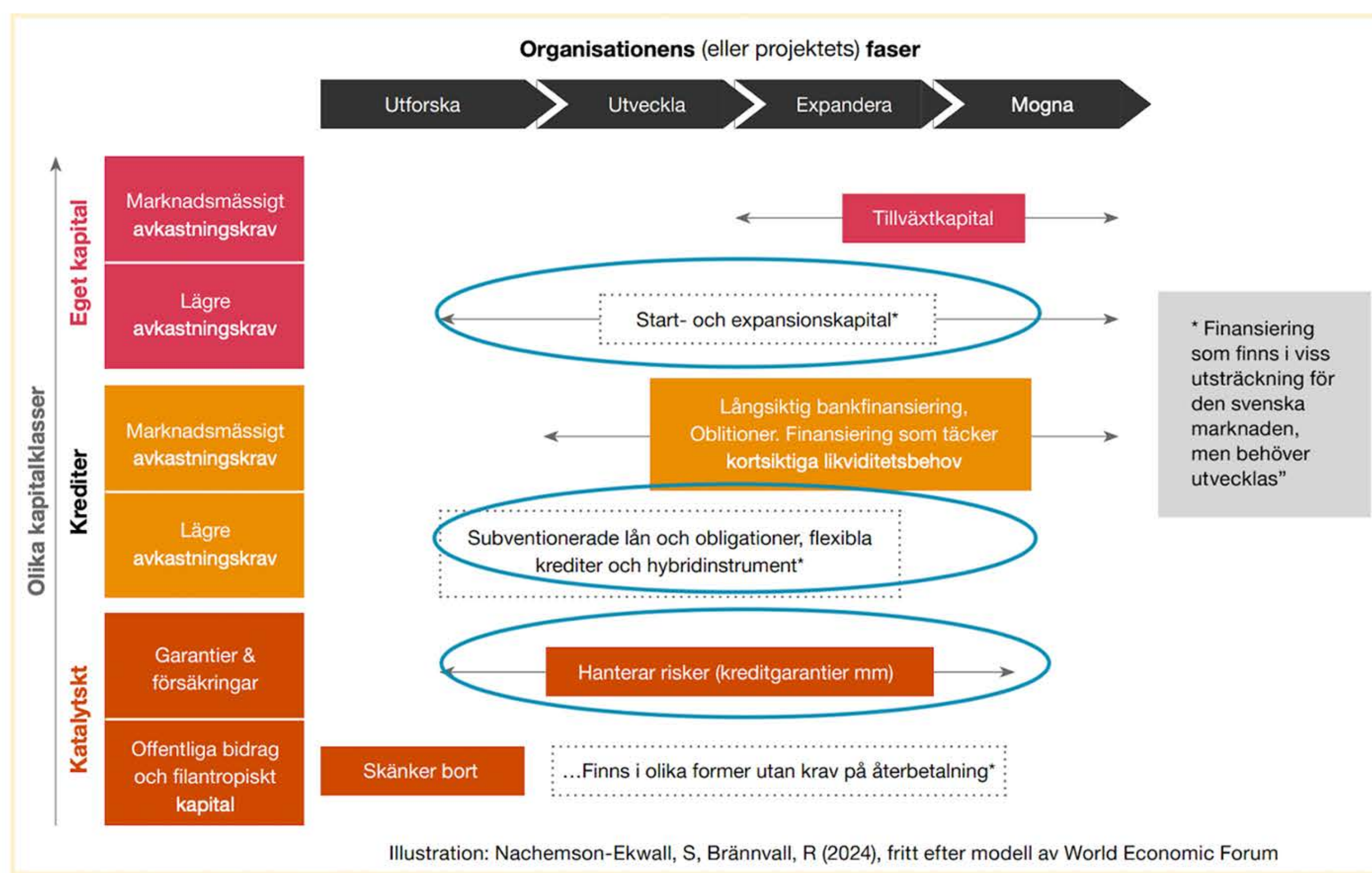
Regelverkets krav har nu begränsat och förändrat omfattningen av de regionala mikrofondernas ursprungliga verksamhet och syfte och även bidragit till viss osäkerhet hos ideellt engagerade förtroendevalda. I de intervjuer som genomförts som en del av förstudien har också fler faktorer framkommit som anledningar till att se över och utveckla en ny modell för mikrofondens regionala förankring. Att utifrån ett mycket begränsat verksamhets- eller driftsbidrag (0-40% tjänst) sköta administrationen av en regional mikrofond upplevs som betungande. Avsaknaden av en kommersiell grund i kombination med ett obefintligt eller mycket begränsat stöd från offentlig sektor, har inte gjort det möjligt att bekosta egen personal. Det operativa arbetet bygger därför på nära samverkan med Coompanion, där vissa regioner haft ett utökat uppdrag och stöd som möjliggjort en deltidstjänst för arbetet med Mikrofonden. Styrelsearbetet sker ideellt och ger bred förankring.

I de intervjuer som genomförts med ett tiotal personer som är involverade i arbetet med befintliga regionala mikrofonder framkommer det att flera ser fördelar med en ny modell. Flera respondenter lyfter att det är klokt att inte starta en ny juridisk person, som behöver bära kostnader för egen administration, utan istället skapa en förenklad modell genom samarbetsavtal mellan befintliga organisationer. En respondent uttrycker det som att "Detta är modellen jag föreslagit tidigare, den gamla modellen håller inte" och att man regionalt har en för liten efterfrågan på sina tjänster för att motivera fondens existens. De två regionala mikrofonder där verksamheten enligt den befintliga modellen fungerat bäst och varit mest omfattande är i Väst och Mälardalen, där Västra Götalandsregionen och Region Örebro stöttat verksamheten. De tre regionala mikrofonder som uttrycker tydligt intresse av att övergå till en ny, förenklad modell ser en fördel i att kunna spara på resurserna genom minskad administration. Flera respondenter framhåller vikten av att lära från tidigare erfarenheter och bygga en modell med tydlig fördelning av roller och ansvar, där Coompanions och Mikrofondens verksamheter kompletterar varandra och där båda parter främjas av att samagera.

Arbetsmodell för Mikrofonden Dalarna

Som Region Dalarna och Dalastrategin 2030 pekar på krävs gemensamma kraftsamlingar och nära samverkan mellan näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle, för att skapa förutsättningar för ett än mer hållbart Dalarna. Regionen pekar på behovet av att hitta nya vägar till innovativa välfärdslösningar, bredda arbetsmarknaden så väl som tillväxtbegreppen, företags- och innovationsstrukturerna.

Illustrationen nedan används för att ringa in de gap där Mikrofonden Dalarna skulle kunna bidra till att möta finansieringsbehov i olika faser, fritt utvecklad efter en ursprunglig illustration av Ruth Brännvall och Sophie Nachemson-Ekwall (PwC, 2024). Mikrofonden har visat sig ha en viktig katalytisk roll.

Mikrofonden Dalarna är tänkt att bygga på befintlig struktur, ett samarbetsavtal direkt mellan Coompanion Dalarna och Mikrofonden Sverige, för att på så sätt undvika administration av ytterligare en organisation. Mikrofonden Sverige står då för alla delar som har med finansiell verksamhet att göra. Coompanion Dalarna – som är en etablerad del av stödstrukturen för det kooperativa och sociala företagandet med uppdrag från såväl Tillväxtverket som Region Dalarna och alla länets kommuner – ger råd och stöd till hela den sociala ekonomins aktörer. Det stöd som ges idag fokuserar mycket på nystartsrådgivning och affärsutveckling. Coompanion driver också, på uppdrag av Region Dalarna, Hubben för Samhällsentreprenörskap och Sociala Innovationer i Dalarna.

För att möta behoven som förstudien pekar på skulle uppdraget och stödet också omfatta kapacitets- stärkande insatser specifikt för att stärka sektorns och framförallt enskilda objekts finansieringsmognad.

Det kan exempelvis handla om att stötta framtagna av likviditets- och investeringsbudget, förbereda besök hos banken samt att upplysa Mikrofonden Sverige om teamets kapacitet och förutsättningar på den lokala marknaden. Nästa steg kan vara att utveckla hubbens funktion till att också inkludera kapacitetsstärkande insatser i syfte att etablera fler investerings färdiga objekt inom den sociala ekonomin i Dalarna.

Samverkan med Mikrofonden Dalarna ger Coompanion möjlighet att, likt Almi, kunna komplettera rådgivningen med hänvisning till konkreta vägar till finansiering, via Mikrofonden när det är aktuellt, Almi eller annan aktör när det passar bättre. Denna organisering hade, enligt respondenterna, inneburit en mer logisk integrering och uppbyggnad av Mikrofondens och Coompanions verksamheter samt gett en tydligare bild av hur verksamheternas erbjudanden hänger ihop, jämfört med hur det ser ut idag. En verksamhetsledare uttrycker sig såhär:

“Hade vi kunnat börja om från början hade alla Coompanion-kontor varit medlemmar och delägare i Mikrofonden Sverige och tillsammans finansierat sitt gemensamma låne- och kreditinstitut. Coompanion hade stått för rådgivning och stöttat den sociala ekonomins finansieringsmognad och Mikrofonden hade stått för finansieringen och relationen till olika finansiärer.”

Under förstudien har ett första samarbetsavtal tagits fram för hur samarbetet mellan Mikrofonden Sverige, som finansiellt institut, och Coompanion Dalarna, som del av den regionala stödstrukturen för den sociala ekonomin, skulle kunna se ut. Samarbetsavtalet tydliggör roller och ansvar och användandet av namnet Mikrofonden Dalarna. Likt de regionala mikrofonderna blir Coompanion Dalarna medlem i Mikrofonden Sverige.

Illustration av arbetsmodellen för Mikrofonden Dalarna

Mikrofonden Dalarna blir en plattform för att sammanföra en bredd av aktörer; den sociala ekonomin, offentliga aktörer, etablerad Kooperation, sparbanker, föregångare inom näringslivet som tar samhällsansvar och filantroper. Mikrofonden Dalarna kan bli ett verktyg för att få till de blandade finansieringslösningar som ofta krävs för att lösa den sociala ekonomins kapitalbehov, som komplement till eller där bidragsfinansiering saknas eller inte är rätt lösning.

Det skulle också kunna vara en plattform för sociala impact investerare och finansiärer med olika investerarrationaliteter som verktyg för blandfinansiering. På så sätt kan regionalt kapital mobiliseras, och kompletterande finansiella instrument, anpassade för sektorn, tillgängliggöras.

Finansiärer i Dalarna kan genom Mikrofonden Sverige deponera kapital – som är öronmärkt att användas i Dalarna. Finansiärer är juridiska personer och kan gå in med kapital genom:

- **Förlagsinsats (medlemmar)**
- **Investerande medlem**
- **Villkorade lån (medlemmar eller icke-medlemmar)**

Genom stödet och samverkan med Mikrofonden Sverige kan regionalt kapital växlas upp med såväl nationellt som internationellt kapital, då Mikrofonden Sverige i egenskap av finansiellt institut samarbetar med europeiska impact investerare som enbart investerar i/via sociala finansiella institut. Det ger också en möjlighet att vara del av och samverka i större EU-projekt.

Mikrofonden Dalarna kan som social finansiell intermediär i samarbete med Mikrofonden Sverige tillgängliggöra instrument såsom:

- **Förlagsinsatser som stärker eget kapital i nya/befintliga kooperativ och sociala företag**
- **Riskvilliga lån, efterställt kapital genom förlagslån till start/utveckling**
- **Garantier för lån och kontokredit från bank, hyresgaranti etc**

Vilka verksamheter som rekommenderas få finansiering kan, genom en regional beredningsgrupp eller kommitté med relevant kompetens, baseras på förankring och kännedom om den sociala ekonomin i Dalarna. Mikrofonden Sverige tar, som finansiellt institut, de formella investeringsbesluten utifrån kreditberedning och riskbedömning, medan en regional kommitté har mandatet att säga nej till projekt man ej anser mogna, faller utanför målgruppen eller inte är syftesrelevanta för finansiering.

Mikrofonden Dalarna är en arbetsmodell som behöver resurser till fortsatt utveckling, men sammanfattningsvis innebär upplägget ett smartare sätt att arbeta, som besparar resurser för såväl Coompanion som för Mikrofonden. Därtill skapas nya möjligheter för finansiärer i Dalarna att stötta den sociala ekonomin i länet på ett enkelt sätt och till låg risk. Sist men inte minst erbjuds den sociala ekonomins aktörer en tydligare väg till finansiering av sina verksamheter.

Slutsatser och vägar framåt för att utveckla en fungerande social finansmarknad i Dalarna

Förutom att skapa goda förutsättningar för målen Ett klimatsmart, konkurrenskraftigt och framförallt ett sammanhållet Dalarna kan en fungerande social finansmarknad i Dalarna ge dubbel effekt: ökad social hållbarhet, stärkt lokal utveckling och social sammanhållning, samt ökad effektivitet i användningen av offentliga medel. En fungerande social finansmarknad kan möjliggöra att;

- Fler sociala innovationer och lösningar på samhällsproblem förverkligas och kan nå fler (mindre arbetslöshet och hemlöshet, mer lokal service, folkhälsa och kultur, mm) – samhällsnytta och kostnadsbesparingar som ger en samhällsekonomisk vinst
- Föreningar kan driva större projekt, skapa större nytta och dra EU-medel till Dalarna.
- Ideellt engagemang underlättas – ideella tvingas inte ta stor privatekonomisk risk för att skapa allmännytta.
- Tillgången till kapital ökar, blir mer inkluderande och mindre diskriminerande för den sociala ekonomins aktörer

Förstudien visar att Dalarna har en stark grund i form av ett aktivt civilsamhälle, kooperativt företagande och etablerade stödfunktioner. Samtidigt finns tydliga strukturella hinder för att utveckla en fungerande social finansmarknad, där förstudien särskilt vill peka på:

- **Begränsad tillgång till kapital** för etablering och tillväxt, särskilt i faser bortom projektfinansiering. Det är främst offentlig sektor som gör kostnadsbesparingar till följd av investeringar i social ekonomi, men offentlig sektor är mest van att ge ut projektbidrag.
- **Bristande förståelse/intresse hos finansiella aktörer** för den sociala ekonomins affärsmodeller och associationsformer (på grund av bland annat ekonomiutbildningar, rådande regelverk samt låg lönsamhet).
- **Bristande finansiell kompetens bland den sociala ekonomins verksamheter.** Till exempel gällande budgetering, ekonomisk planering samt kännedom om vilka möjligheter som finns.
- **Fragmenterad stödstruktur**, där rådgivning, kapital och stöd till långsiktig utveckling inte hänger samman på det sätt som behövs.

Förstudiens övergripande rekommendationer för en fungerande social finansmarknad i Dalarna

- 1 Stöd till kapacitetsbyggande och finansieringsmognad** via organisationer i den sociala ekonomin genom löpande rådgivning, inkubation, kompetensutveckling och partnerskap – via exempelvis Hubb för samhällsentreprenörskap och sociala innovationer.
- 2 Etablering av Mikrofonden Dalarna** genom Coompanion Dalarna, som en regional intermediär och plattform med expertis inom social finansiering – med öronmärkta medel från regionen för kapital, långsiktig drift och utveckling av fonden.
- 3 Partnerskap och tydligt offentligt ledarskap** genom socialt hållbar upphandling, IOP och andra verktyg som skapar efterfrågan på den sociala ekonomins innovationskraft och beprövade lösningar.
- 4 Utveckling av blandfinansiering** där offentliga medel (regionala + tex Europeiska Socialfonden) används strategiskt som hävstång för att attrahera privata investeringar (exempelvis från sparbanker, impact investerare, tex via samverkan med Mikrofonden).

Ta stöd av EU och erfarenheter från länder som gått före

Portugal Social Innovation utgör ett framgångsrikt exempel på hur det offentliga kan agera katalysator och ta en koordinerande roll i samverkan mellan finansiella aktörer och den sociala ekonomin för att utveckla en fungerande social finansmarknad. Genom att kombinera EU-medel, offentliga resurser och privata investeringar kan man främja ett ekosystem som erbjuder stöd i olika faser. Satsningar på inkubatorer och acceleratorer för social innovation, öppna och relevanta för den sociala ekonomins associationsformer, stöttar processen, från kapacitetsbyggande till etablering och skalning (om och när relevant). Kombinationen av blandfinansiering och kapacitetsbyggande kan minska risknivån för finansiärerna och samtidigt stärka den sociala ekonomins tillgång till kapital. Som förebild för hur vi i Sverige och Dalarna kan utveckla och skala sociala finansintermediärer lyfter förstudien MAZE i Portugal som France Active i Frankrike.

Mikrofonden Dalarna – ny samverkansmodell för en fungerande social finansmarknad i Dalarna

Förstudien har tagit fram upplägg och avtal för en samverkansmodell där Mikrofonden Dalarna som social finansintermediär kompletterar och fyller luckor i stödstrukturen. Utifrån tidigare erfarenheter bygger den nya modellen för Mikrofonden Dalarna på samverkan mellan Coompanion Dalarna och Mikrofonden Sverige, båda kooperativ med bred förankring och samverkan inom den sociala ekonomin.

Mikrofonden Dalarna kan;

- Fler sociala innovationer och lösningar på samhällsproblem förverkligas och kan nå fler (mindre arbetslöshet och hemlöshet, mer lokal service, folkhälsa och kultur, mm) – samhällsnytta och kostnadsbesparingar som ger en samhällsekonomisk vinst
- Föreningar kan driva större projekt, skapa större nytta och dra EU-medel till Dalarna.
- Ideellt engagemang underlättas – ideella tvingas inte ta stor privatekonomisk risk för att skapa allmännytta.
- Tillgången till kapital ökar, blir mer inkluderande och mindre diskriminerande för den sociala ekonomins aktörer

Omfattningen och effekten av Mikrofonden Dalarna hänger ihop med vilka resurser som är tillgängliga för Coompanion Dalarna och Mikrofonden Sverige till fortsatt utveckling, implementering och drift. Tidigare erfarenheter visar att den sektorsägda lösning som Mikrofonden byggt upp i jämförelse med Almi, som statligt finansierad marknadskompletterande aktör, är en mycket kostnadseffektiv lösning. Avgörande för Mikrofonden Dalarnas kapacitet och effekt är också vilket kapital som kan mobiliseras från olika aktörer inom regionen och vilka möjligheter som skapas till samverkan med och spridning via bredden av relevanta aktörer inom och med intresse av att främja den sociala ekonomin i Dalarna. Det finns gott om erfarenhet att hämta från regionala mikrofonder. Förstudien har mött ett stort intresse för den nya samverkansmodellen och ser möjligheter till spridning via t ex Coompanion.

En social finansintermediär ger möjlighet att nyttja EU-instrument

Genom Mikrofondens etablering har Sverige en social finansintermediär som gör att även vår nation och regioner kan få del av fler av Europeiska kommissionens stöd för att främja finansiering av social ekonomi;

- 1** Stöd till transaktionskostnader och kapacitetsbyggande
Genom ESF-medel kan medlemsländer skapa program som täcker en del av transaktionskostnaderna för sociala investerare och intermediärer – gör mindre investeringar i sociala företag mer ekonomiskt genomförbara. Mikrofonden Sverige har under 2023–2026 fått del av ett sådant tidsbegränsat stöd via Europeiska kommissionen. France Active har löpande fått ett liknande stöd via ESF på nationellt plan, vilket även Sverige skulle kunna implementera.
- 2** Kreditgarantier, riskdelning, kapital och kapacitetsstöd via EIF
Genom Europeiska investeringsfonden (EIF) erbjuder EU garantiinstrument riktade mot sociala och mikrofinansinstitut, kan ge tillgång till lån till lägre ränta och med mindre säkerhetskrav. Mikrofonden Sverige är den enda svenska aktören som tagit del av denna satsning. ESF i Sverige skulle aktivt kunna främja och medfinansiera att dessa satsningar når svenska aktörer i högre utsträckning.

Integrering med nationella program

3

ESF-medel kan kombineras med EIF-instrument och nationella resurser, t.ex. i blandfinansierings- modeller (public-private), där EU tar en del av risken och medlemsländer mobiliserar privata och offentliga investerare. Portugal Social Innovation har samverkat med bl.a. MAZE på detta sätt, vilket även är en framtida möjlighet för Mikrofonden och andra svenska sociala finansinstitut.

Rekommendationer till Region Dalarna, kommuner och främjare av den sociala ekonomin i Dalarna

- Region Dalarna och kommunerna har en nyckelroll i att föra samman, komplettera och skapa förutsättningar för en fungerande social finansmarknad.

Dalarnas främjar- och innovationssystem behöver omfatta aktörer som kan ge stöd

- och finansiering till alla former av företag och organisationer, för att inkludera den sociala ekonomins möjligheter att bidra till social innovation

Avsätt regionala och kommunala resurser för att bygga upp Mikrofonden Dalarna

- – både som investeringskapital och öronmärkta medel för långsiktig drift och utveckling av fonden.

- Offentliga resurser bör användas strategiskt som hävstång för att attrahera privat kapital och minska risknivån för investerare, utforska blandfinansiering i former som inkluderar och främjar den sociala ekonomins deltagande.

- Skapa incitament för banker och privata investerare att delta t.ex. genom riskdelning och kompetensstöd om den sociala ekonomins potential.

- Bygg tillit och långsiktiga partnerskap med civilsamhällets organisationer genom IOP, långsiktiga avtal och innovationsfrämjande insatser.

Satsa på stödfunktioner för att sociala ekonomins företag, föreningar och

- organisationer ska kunna delta i och söka såväl upphandlingar, idéburna offentliga partnerskap, utfallskontrakt som större EU projekt kan öka sektorns möjlighet att bidra till social innovation.

- Erbjud kompetenshöjande insatser för tjänstepersoner och politiker om social finansiering, social innovation och offentlig-privat-civilsamhällelig samverkan.

Nyttja och sprid befintliga instrument såsom IOP, socialt ansvarsfull upphandling

- och lönebidrag för att stärka den sociala ekonomins aktörer, i stället för att bygga upp och driva motsvarande verksamheter i egen regi. Ta stöd av nya vägledningen En Dalamodell: www.upphandlingsdialogdalarna.se

Konkreta steg för att stärka den sociala ekonomins tillgång till finansiering via EU

- Omgående tillsätta en partstillsatt arbetsgrupp med syftet att stärka den sociala ekonomins möjligheter och erhålla tillgång till finansiering i EUs kommande programperiod – utifrån behoven i "Ett sammanhållet Dalarna"
 - Positionera Dalarna nationellt som pilotregion för social finansiering, i dialog med ESF-rådet, Tillväxtverket och EU:s sociala ekonomi-strategi.
- Regionen bör inkludera den sociala ekonomins partnerskap i Dalarna i syfte att konkretisera utvecklingsbehov och förslag till hur finansiella instrument och stärkt stödstruktur kan byggas upp under kommande programperiod och inkluderas i strategiska programdokument på regional och nationell nivå. Förslaget om breddad fonsamverkan kring hantering av EU-medel från 2028 kan rätt utformat passa den sociala ekonomins utmaningar mycket bra.
- Förankra och mobilisera samhandling inom Norra Mellansverige (Värmland, Dalarna, Gävleborg) kring punkt 1 & 2 ovan.
 - En social finansmarknad med koppling till social innovation och blandfinansiering behöver inrymmas i programdokument från 2028.

Projektets idéer gällande Sveriges genomförande av ESF

Vår förstudie, och särskilt studieresan till Portugal, har visat att ESF-medel kan användas för att bygga en stödstruktur för att främja ett effektivt civilsamhälle, en levande social ekonomi och skalning av fungerande sociala innovationer som löser samhällsproblem. I Sverige har en hög andel av ESF-medlen varit riktade till offentlig sektor och stängda för civilsamhällets aktörer att söka. Portugal visar att inkludering av fler sektorer i genomförandet av ESF bidrar till ökade resurser och större resultat. Detta kan vi göra även i Sverige genom att;

- 1 Systematiskt bjuda in sociala investerare som medfinansiärer och partners till projekt.

Utveckla och testa utfallsbaserade kontrakt, som ersätter projektägaren för den samhällsekonomiska besparing de skapat snarare än antal genomförda aktiviteter.

Finansiera acceleratorer och inkubatorer med fokus på social innovation, oavsett associationsform, i alla regioner. Som en grund för att bygga en robust efterfrågan på sociala investeringar.

Möjliggöra upprättandet av fonder, med olika typer av finansieringsinstrument, som i samverkan med befintliga privata, idéburna och offentliga finansiella institut bidrar till ett ökat utbud av socialt kapital.

Möjligheter att påverka EU:s kommande programperiod

Under kommande två år, 2026–2027, behöver ett fokuserat och ambitiöst nationellt initiativ drivas för att möjliggöra användandet av de breda uppdrag som EU vill lägga på medlemsstaterna genom den framtida regional- och sammanhållningspolitiken inom EU. Utifrån förslaget på EU:s kommande långtidsbudget för perioden 2028–2034, finns en tydlig vilja att ha mindre detaljstyrning kring strukturfondsmedel, fonder och program, en tydligt målstyrd programhantering och mer program övergripande insatser bör möjliggöras. Detta är positiva steg för social innovation som hittills haft stora utmaningar i det rådande systemet och regelverket kring svenska ESF medel m.fl. Därför bör ett nationellt strategiskt arbete fokuseras på följande punkter:

- Möjliggör för att aktörer inom sociala ekonomin att bidra till utveckling av sociala innovationer och samhällsentreprenörskap genom att skapa samma förutsättningar som övriga aktörer i Sverige att delta och driva EU finansierade utvecklingsprojekt.
- Att ovan beskrivning av behoven gällande 1) stöd till transaktionskostnader & kapacitetsbyggande, 2) kreditgarantier, riskdelning, kapital och kapacitetsstöd, 3) integrering med nationella program – ges möjligheter under kommande programperiod.
- Att den sociala ekonomins företrädare i Sverige medverkar på liknande sätt, på samma villkor, som t. ex andra centrala samhällsaktörer, kring bedömning, uppföljning, strategiska planering av EU:s fonder och program under kommande programperiod.
- Att ett utvecklingsarbete och genomförande projekt ges möjlighet att verka omedelbart med stöd från ESF för att arbeta i enlighet med ovan punkter.

Projektgruppens förslag gällande Svenska ESF-rådets kommande utlysningar

Vårt förslag är att ett genomförandeprogram inom svenska ESF-rådet för att utveckla sociala finansieringsinstrument blir utlyst och att det baseras på den best practise som finns väldokumenterad hos bland annat Europeiska kommissionen (ESF), Frankrike (France Active) och Portugal (PSI). Dessa bör utformas och genomföras i nära samverkan mellan finansiell, idéburen och offentlig sektor, med andra privata aktörer som viktiga inslag. Det bör även bygga på insikten om att en marknad består av både utbud och efterfrågan. Därför behöver primärt utbudet av kapital och kapaciteten hos sociala finansiella institut stärkas. Parallellt behöver mottagandekapaciteten, i form av finansiell "läskunnighet" och finansieringsmognad stärkas genom inkubations- och acceleratorprogram riktade till de sociala innovatörerna. Här kan Europeiska kommissionens program Actions to boost the development of finance markets for social enterprises (ESF-2023-SUPPLY-DEMAND) tjäna som inspiration.

En viktig aspekt som bör vävas in i ett svenska genomförandeprogram är att öka den svenska nyttjandegraden av EUs instrument för social finans, som nämnts ovan. Svenska aktörer skulle ha lättare att ta del av de miljarder som EU har avsatt för syftet om vi exempelvis kunde uppfylla kravet på medfinansiering, om nationella offentliga medel fanns för matchning samt om det fanns ett nationellt stöd för att klara EIFs mycket administrativt krävande prövningsprocesser. En variant kunde även vara att ett svenskt statligt institut

liknande Portugal Social Innovation kunde etablera en större svensk fond som sedan nischade finansinstitut kunde vara mellanhand för eller samverka med.

Den viktigaste förändringen som vi ser fram emot är att ESF under kommande programperiod på ett tydligt sätt gör fler av sina utlysningar öppna och möjliga att söka för den sociala ekonomins organisationer. Ett sätt att göra det möjligt är att i likhet med EUs LEADER-program räkna ideell tid som möjlig medfinansiering.

Referenser

Almi Invest, 2020, Kvinnor och kapital – en rapport om jämställdhet i riskkapitalbranschen.

Brännvall, L., 2023, Kapitalförsörjning som fungerar för fler – hur kan fler typer av företagande finansieras för tillväxt?, Entreprenörskapsforum, ISBN: 978-91-89752-05-4

Brännvall, L., 2023, Rapport om social finansiering i Sverige.

Business Region Göteborg, 2024, Effekter av lånegarantier från Mikrofonden Väst

Casasnovas, G., 2022, When States Build Markets: Policy support as a double-edged sword in the UK social investment market. Organization Studies, 44(2), 229-252.

<https://doi.org/10.1177/01708406221080133>

Europeiska Kommissionen, 2020, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, (Spiess-Knafl, W. and Scheck, B.), Social enterprise finance market – Analysis and recommendations for delivery options, Publications Office, 2020,

<https://data.europa.eu/doi/10.2767/238479>

Europeiska kommissionen, 2021, Handlingsplan för den sociala ekonomin,

https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/eu-initiatives/seap_en

Finanspolisen, 2024, Finanspolisen informerar: Föreningar och Stiftelser,

https://polisen.se/siteassets/dokument/finanspolisen/finanspolisen-informerar/fipo_informerar-foreningarstiftelser.pdf

Foundersloft, Coompanion, Mikrofonden, 2021, Förstudie: Ökad investeringsmognad i sociala företag

Giva, Rapport 2023, STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN – vem finansierar civilsamhället?

Giva, Rapport 2024, STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN – vem finansierar civilsamhället?

Giva, Rapport 2025, STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN – vem finansierar civilsamhället?

Lagander, J. och Nilsson, M., Coompanion mfl, 2025 Investerares syn på idéburen och gemensam bostadsförsörjning, en förstudierapport, <https://coompanion.se/wp-content/uploads/2025/05/Forstudie-Impact-Investerare-IGB.pdf>

Malmström, M. & Johansson, J., 2017, Gender and venture capital – forskningsrapport.

Mötesplats Social Innovation, 2024, Finansiering av social innovation – en översikt

Mötesplats Social Innovation, MSI och Euclid Network, 2022, European Social Enterprise Monitor 2020–2021.

Mötesplats Social Innovation, MSI och Euclid Network, 2024, European Social Enterprise Monitor 2023–2024.

Giva, Rapport 2024, STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN – vem finansierar civilsamhället?

Giva, Rapport 2025, STATEN, KAPITALET ELLER MEDBORGAREN – vem finansierar civilsamhället?

Lagander, J. och Nilsson, M., Coompanion mfl, 2025 Investerares syn på idéburen och gemensam bostadsförsörjning, en förstudierapport, <https://coompanion.se/wp-content/uploads/2025/05/Forstudie-Impact-Investerare-IGB.pdf>

Malmström, M. & Johansson, J., 2017, Gender and venture capital – forskningsrapport. Mötesplats Social Innovation, 2024, Finansiering av social innovation – en översikt

Mötesplats Social Innovation, MSI och Euclid Network, 2022, European Social Enterprise Monitor 2020–2021.

Mötesplats Social Innovation, MSI och Euclid Network, 2024, European Social Enterprise Monitor 2023–2024.

Nachemson-Ekwall, S., 2021, En svensk social finansmarknad växer fram, Ramboll Management Consulting och Center for Sustainability Research, Stockholm School of Economics Institute for Research CSR SIR och KTH Sustainable Finance Lab.

NOD, 2023, Rapport om civilsamhällets finansiering.

OECD, 2020, The Social Economy and the Role of Women Entrepreneurs.

OECD, webinar 2025-06-25, uttalande av Ruth Paserman, Director, DG Employment, Europeiska Kommissionen, vid 1:19:13 i inspelningen som i oktober 2025 fanns tillgänglig via <https://www.oecd.org/en/events/2025/06/starting-scaling-and-sustaining-social-innovation-evidence-and-impact-of-the-european-social-fund.html>

PwC, 2024, Blandfinansiering: Nya finansieringsmöjligheter för stora idéburna sociala projekt i Europa och Sverige.

Region Dalarna, 2021. Dalastrategin 2030, Regional utvecklingsstrategi 2021–2030, <https://www.regiondalarna.se/contentassets/699fddaa79-da4978bfe14dd4bead1134/dalastrategin-2030-tillsammans-for-ett-hallbart-dalarna-dec.pdf>

Rexhepi, G., January 2017, The architecture of social finance

Skoop, 2022, Arbetsintegrerande sociala företag och dess samhällsnytta i Sverige, Effektrapport 2022

SERUS, 2011, Den sociala ekonomin i Dalarna.

Spiess-Knafl, W., och B. Scheck, 2019, Social Enterprise Finance Market Analysis and Recommendations for Delivery Options, Europeiska Kommissionen, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.

Svensk Kooperation, Villkor för kooperativt småföretagande, 2024, <https://svenskkoperation.se>

Sveriges kommuner och regioner (SKR), 2025, Ställningstagande om Folkbildning.

Tillväxtverket, 2018, Företagens villkor och verklighet – Sociala företag.

Tillväxtverket, 2021, rapport 0353, Sociala företag i Sverige,

Svensk Kooperation, Villkor för kooperativt småföretagande, 2024, <https://svenskkoperation.se/wp-content/uploads/2024/04/villkor-for-kooperativt-smaforetagande-rapport-fran-svensk-kooperation-april-2024.pdf>

Sveriges kommuner och regioner (SKR), 2025, Ställningstagande om Folkbildning.

Tillväxtverket, 2018, Företagens villkor och verklighet – Sociala företag.

Tillväxtverket, 2021, rapport 0353, Sociala företag i Sverige.

Bilaga 1: Konkret exempel på hur socialt företagande kan möjliggöras – och stjälpas

Här följer en personlig berättelse om ett arbetsintegrerande socialt företag i Dalarna som visar på den konkreta nytta och potential dessa företag har. Vikten av att det offentliga är en stabil kund på det arbetsrehabiliterande benet och undviker att driva verksamhet som konkurrerar med företag blir smärtsamt tydlig i detta exempel men är inte unik för det här företaget. Liknande situationer, bristande stöd, kunskap och systemfel drabbar och försvårar för arbetsintegrerande sociala företag i hela Sverige. Det visar på behovet av samverkan och politikens roll och betydelse för att skapa prioriteringar, ramar och förutsättningar för att såväl stat och myndigheter, regioner och kommuner ska möjliggöra och kunna dra nytta av de samhällsekonomiska besparingar som arbetsintegrerande sociala företag kan skapa.

En berättelse om det arbetsintegrerande sociala företaget Koopus i Dalarna

Företaget Koopus kom till för att jag, Åke Hedblom, nästan jobbat ihjäl mig och skulle tvingas ut på arbetsmarknaden, något jag ännu inte var redo för efter två år som utbränd och deprimerad. För att göra en lång historia kort fick jag kontakt med ESF-projektet "Kompetensbyrån" och blev inbjuden till projektets avslutningssymposium. 17 arbetsintegrerande sociala företag (ASF) skulle ställa ut. Det var i maj 2014. Att komma dit och träffa alla dessa eldsjälar som i projektet, och i vissa fall tillsammans med Coompanion, startat sina företag runt om i Dalarna var en fantastisk upplevelse. Jag minns att jag tänkte "det här vill jag göra, det här vill jag jobba med, jag vill vara en del i den Arbetsintegrerande Sociala Företagsvärlden". Jag träffade andra som också ville starta något. På symposiet träffade vi chefen för Arbetsmarknadsenheten (AME) i vår kommun. Hon gav oss möjlighet att vara i AMEs lokaler, ett hörn i en lektionssal med nätuppkoppling. Efter många turer blev Koopus ekonomisk förening verklighet den 1 juli 2014. Vi visste då ännu inte vad vi skulle fylla företaget med.

I oktober samma år fick vi kontakt med det företag som kom att bli vår största kund och fick prova att montera och paketera deras produkter under några månader. De var nöjda med vår kapacitet och kvalitet. Den 15 januari 2015 satte vi upp vår första produktionslinje i egna lokaler på 53 kvm. Vår idé höll. Vi var ett företag med fristående ekonomi. I januari var vi alla praktikanter. I april gjorde vi vår första anställning och vid årets slut var vi 5 anställda. Vi hade just flyttat in i nya fräscha lokaler och hade en omsättning på mellan 500 000 och 600 000 kr. Vi gjorde slut med kommunen redan juni 2015 då vi flyttade till de större lokalerna hos en privat hyresvärd, kontorsdelen hade funnits i kommunens lokaler fram till dess.

Koopus ekonomisk förening bar sina egna kostnader redan första året. Vi kostade kommunen totalt ca 25 000 kr över hela vår tid.

Under 2016 utökade vi med ytterligare en produktionslinje och dubblade vår omsättning

till årets slut. Vi växte ur våra lokaler och hittade större, mer lämpade lokaler. Vi ägde vår egen buss och kunde köpa den utrustning som krävdes i de nya lokalerna som vi flyttade in i februari 2017. När vi kom till den nya lokalen, som blev vår slutliga plats, var vi 12 anställda som delade på ca 8 heltidstjänster. Vi hade också möjlighet att ta emot ungefär lika många på arbetsträning, både från Arbetsförmedlingen, två kommuner och Försäkringskassan.

Vår personal var en brokig skara människor; långtidsarbetslösa, fd missbrukare, personer med psykiska och fysiska funktionsvariationer, invandrare med olika svårigheter, ja precis alla typer av utanförskapsgrupper i samhället.

Vår framgångssaga fortsatte. Vi fick in fler kunder och jobb som var enkla. Det blev bra instegsjobb i vår verksamhet och ett bra sätt att utvärdera arbetsförmågan hos de som kom till oss. 2018 omsatte vi drygt 6 miljoner. Vi kunde utöka vår administration med en person till två och en halv fasta kontorstjänster. Jag fick avlastning med personalbiten av en mycket erfaren och duktig person som successivt tog över ansvaret för HR-frågorna. Företaget strålade. Våra anställda var uteslutande personer som var lönebidragsberättigade, inte för att vi skulle tjäna pengar på dem, utan för att alla människor har rätt till en känsla av samhörighet och en trygg plats i tillvaron. Nu hade vi dubblat vår omsättning under tre år. 2019 blev inte fullt lika expansivt men vi gick fortfarande bra och det var bara två år sedan lönebidragstaken höjts i nivå med minimilöner.

Under 2019 såg vi att vi behövde fokusera på våra anställdas behov och i första hand och ta emot arbetstränande utifrån våra behov, inte arbetsmarknadens behov. Vi drev ju företag och kommunerna som placerade arbetstränande hos oss nekade fortfarande att betala för den tjänsten, trots att de använt tjänsten hos oss under tre år. Nu började även Arbetsförmedlingens upphandlade externa aktörer höra av sig och vilja sätta folk i praktik hos oss. Vi tog emot några till en början, men avböjde då de inte ville dela med sig av de ersättningar de fick för sina deltagare. Vi kunde ju inte göra jobbet åt dem utan att få betalt.

Arbetsförmedlingen utlyste en upphandling det här året, Arbetsintegrerande Övningsplatser. Dalarna tilldelades totalt 8 platser. Vi fick 6 av dem och var den enskilt största aktören i Dalarna som sysslade med arbetsintegration. Vad vi inte visste då var att upphandlade platserna inte skulle komma igång förrän två år senare, 2021, då upphandlingen hade blivit överklagad av de större sociala aktörer i Sverige. De fick inte vara med i upphandlingen då de inte kunde visa att de var arbetsintegrerande.

I slutet på 2018 ansökte vi om en garanti från Mikrofonden Sverige för en checkkredit om 225 000 kr. Vi ville ha en extra buffert vid löneutbetalningarna. Inte för att vi behövde, utan mer för att sova tryggt om natten även mellan den 25e varje månad, när lönerna skulle ut, och den 5-6e i månaden efter när Arbetsförmedlingen betalade ut sina lönebidrag och andra ersättningar. Dessa kom i efterskott ungefär den 6e månaden efter, vilket gjorde att vi behövde lösa så vi klarade likviditeten. Mikrofonden beviljade en kreditgaranti för en checkkredit hos Ekobanken i mitten på 2019.

Vad vi inte planerat för var att, i och med att Arbetsförmedlingen gjort upphandlingen om Arbetsintegrerande övningsplatser, minskade de även på de olika formerna av bidrag de betalade ut till kvalificerade arbetsträningsplatser. Så de arbetsträningsplatser som

kompenserat för den tid vi lagt på och lade på arbetstränande blev, från ett nollsummespel, till en ren förlustaffär.

2020 blev ett ganska bra år trots Covid-19 och ett högre sjuktal än tidigare. Men tyvärr började det synas i boksluten att vi inte gick fullt lika bra som tidigare. Vinsten sjönk lite jämfört från föregående år, men inte på något sätt alarmerande. Vi började trots detta se över om det fanns någon möjlighet att kapa kostnader någonstans. Det gjorde det inte. Vår organisation var redan från början så slimmad som det gick, vi hade aldrig lagt oss till med några dyra vanor.

Till saken hör att jag, som den högst betalade på företaget med 29 000 i månaden och tjänstebil, hade legat still i min löneutveckling sedan 2017. Övriga medarbetare hade avtalsenlig lön med avtalsenliga löneökningar. Det var något jag valt själv då jag inte ansåg mig behöva större lön och för att jag kände mig solidarisk med de övriga medarbetarna, vi gjorde ju den här resan tillsammans. Arbetskooperativet Koopus ekonomisk förening bildade i januari 2020 ett helägt aktiebolag, Koopus Hedemora AB. Det var ett rent säljbolag, utan anställda, för att bli mer attraktiva på marknaden. Vi mötte alltid frågor och skepsis på grund av att vår företagsform var ekonomisk förening. Starten av ett av kooperativet ägt AB var en del i att öka omsättning och jobbtillfällen. I Koopus ek för var vi då 31 anställda och ett 20-tal arbetsträningsplatser. 2019 var vi uppe i lika många arbetstränande som anställda en kort period, totalt över 60 personer.

Vår slimmade organisation och ambition till trots fortsatte vår vinst att sjunka, vi förhandlade med våra kunder om ökade priser på de produkter vi producerade för dem. En del priser låg på samma nivå som 2015. Men förgäves. Dock lyckades vi effektivisera våra produktlinjer så att produktionen ökade märkbart under 2020. Då slog konjunkturen till. Återigen tittade vi på att minska vår personalstyrka. Men det skulle vara ett nollsummespel att permittera och även en stor risk då Arbetsförmedlingen är känsliga för den typen av åtgärder. Vårt enda vapen var att minska antalet arbetstränande, som ju ändå var en ekonomisk förlust. Vi gjorde det med tunga hjärtan, då alla anställda på företaget ju kommit ur någon form av arbetsträning.

I slutet av 2020 kom möjligheten att göra Covid-19-lån på moms och skatt, en möjlighet vi utnyttjade och gick iland med. Vi betalade tillbaka alla pengarna under 2021 som planerat. De upphandlade Arbetsintegrerande övningsplatserna kom igång. Men 2021 blev ett kämpigt år. Det tog halva året att fylla de arbetsintegrerande övningsplatserna. Vi hade ju nekat Arbetsförmedlingen platser och det tog ett tag att bygga upp relationerna igen då även Arbetsförmedlingen reformerats under den här tiden. Något jag inte nämnt är att vi försökt få till ett avtal med varje sittande Kommunledning, vid varje möjligt tillfälle, men endast fått kalla handen. Och sedan blivit klappade på huvudet och lyft som gott exempel då kommunen haft möjlighet att visa upp oss.

2022 blev året då det vände. Vi kämpade med lägre beläggning i produktionslinjerna men anställde ingen om det inte var tvunget för produktionen. Vi minskade antalet anställda, tog endast emot nya arbetsträningar via Arbetsintegrerande Övningsplatserna (AÖP). Vi genomförde nya prisförhandlingar och ökade priset något. Men det var fortfarande lågkonjunktur och periodvis stopp i linjer pga driftstopp hos vår stora kund. Här fick jag rådet av en god vän att dra i handbromsen och avveckla, men – Hur skulle jag kunna göra det, var skulle våra anställda ta vägen?

Vi fick in en ny helt fantastisk ekonom som tog över vår ekonomi i september 2022. Det gav nytt hopp om nya tider. Genomlysning av vår ekonomi och hårt arbete. Men, visade det sig under vårvintern 2023, våra overheadvinster började bli så låga att de tenderade att betalas ut som löner istället. Vi höll nya prisförhandlingar, använde nya marknadsföringsmetoder. Det resulterade i att vi alla fann nytt hopp och orkade kämpa med förnyad glöd. Trots att inte lönebidragstaket justerats mot lägstalönerna vilket resulterade i ren förlust. Förhandlingarna var tuffa och pågick i princip hela året. Vi nådde en samsyn kring priserna i januari, med retroaktiv prisökning från december 2023 på vissa produkter. Allt såg lysande ut februari 2024 - vi skulle täcka förlusterna för lönebidragen. Sen kom smäll, efter smäll. Lågkonjunktur, en viktig kund anlidade Kriminalvården istället för oss i en produktlinje till ett lägre pris än vi kunde erbjuda. Nytt kollektivavtal med 7-8 % retroaktiv höjning från september 2023. Lägre beläggning i linjerna. Corona-pengar vi lånat, en andra gång 2022, hade en första återbetalning i mitten på augusti 2024.

Koopus omsatte de sista tre åren 10-12 miljoner kronor per år. Mellan 600-800 personer passerade genom Koopus lokaler 2014-2024. 37 personer fördes från socialbidrag till anställningar och skattebetalare under Koopus existens.

Koopus vann pris som Årets nyföretagare i kommunen 2017 och Årets Kooperativ i Dalarna 2018.

Vi drev Koopus med hoppet i halsgropen fram till den 12 augusti 2024. Då fick 9 barn arbetslösa föräldrar och 28 personer förlorade sina jobb, jobb på en arbetsplats de aldrig hade trott fanns och aldrig ville lämna.

Mikrofonden hade tagit en del av den ekonomiska risk som annars än mer belastat styrelse och medlemmar. Orden från Mikrofondens VD Ylva Lundkvist Fridhs värmer fortfarande; *"en sån kreditförlust kan vi bära med stolthet eftersom finansieringen skapade så stor samhällsnytta"*.

/ Åke Hedblom, grundare och verksamhetsledare för Koopus 2014-2024.

Vill du vara med och skapa framtidens finansmarknad för samhällsnytta i Dalarna?

Läs rapporten, ta ställning, investera – och bidra till ett
mer hållbart och sammanhållet Dalarna.

COOMPANION DALARNA

Anna Grönvall

anna.gronvall@coompanion.se
coompanion.se/dalarna

MIKROFONDEN SVERIGE

Ingrid Westerfors

ingrid.westerfors@mikrofonden.se
mikrofonden.se

REGION DALARNA

Mikael Källman

mikael.kallman@regiondalarna.se
regiondalarna.se/regionalutveckling

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Läs rapporten här